

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА В ХХІ СТОЛІТТІ**

**ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА В ХХІ СТОЛІТТІ**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 1
Part 1**

**23 січня 2025 р.
January 23, 2025**

**м. Рівне, Україна
Rivne, Ukraine**

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА В ХХІ СТОЛІТТІ

ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА В ХХІ СТОЛІТТІ

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 1
Part 1

23 січня 2025 р.
January 23, 2025

м. Рівне, Україна
Rivne, Ukraine

УДК 37:082.2(06)

Проблеми, пріоритети та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в XXI столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 23 січня 2025 р.): у 2 ч. Рівне: ЦФЕНД, 2025. Ч. 1. 63 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми, пріоритети та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в XXI столітті” з:

Бердянська гімназія № 20 «Інтелект» Бердянської міської ради Запорізької області
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Державний біотехнологічний університет
Державний податковий університет
Державний природознавчий музей НАН України
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Донецький національний медичний університет
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Дрогобицький науковий ліцей імені Богдана Лепкого ДМР
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет
Західноукраїнський національний університет
Івано-Франківський національний медичний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
КЗ «Закарпатський музей народної архітектури та побуту» ЗОР
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Коростишівська дитяча музична школа Житомирська область
Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Львівський національний університет природокористування
Мукачівський державний університет
Національний транспортний університет
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет «Одеська політехніка»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Національний університет водного господарства та природокористування
Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Національний фармацевтичний університет
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Одеський національний медичний університет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Пенітенціарна академія України
Поліський національний університет

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Синельниківський ліцей 7 Синельниківської міської ради Дніпропетровської області
Сумський державний університет
Сумський національний аграрний університет
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Український державний університет науки і технологій
Університет менеджменту освіти НАПН України
Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Харківський національний медичний університет
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти та суспільства.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук, освіти (дошкільної, початкової освіти, середньої, професійної та спеціальної освіти), філологічних наук, права, економічних наук, публічного управління та адміністрування, управління та адміністрування (обліку і оподаткування; фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку; менеджменту; маркетингу; підприємництва та торгівлі), психологічних наук, медичних наук, біології та біохімії, технічних наук, засоби навчання та обладнання для кабінетів фізики, хімії; електроніки, автоматизації і електронних комунікацій, інформаційних технологій, історії та археології, культури і мистецтва, сфери обслуговування (готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації), соціологічних наук, фізичної культури і спорту, державного управління, соціальної роботи та соціального забезпечення.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES	7
<i>Гребінь-Крушельницька Н. Ю.</i> МОВА І КУЛЬТУРА: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД	7
<i>Дзевицька Л. С.</i> РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЧЕРЕЗ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ	8
<i>Кирлик В. В.</i> РОЛЬ ПРОЄКТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО ІНЖЕНЕРА-БУДІВЕЛЬНИКА	10
<i>Кифенко А. М., Романова Т. В., Голян Х. В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	12
<i>Кізіма Є. В.</i> ВИЩА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	14
<i>Корнєєва О. М.</i> РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ.....	16
<i>Кугай Н. В.</i> НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ	17
<i>Полулях І. В., Улан А. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БЕЙСБОЛУ В ЯПОНІЇ	19
<i>Сердюк О. К.</i> РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ТА ФОРМУВАННІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ	21
<i>Сокаль В. А.</i> ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА БАТЬКІВ ЯК СКЛАДОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	23

Сохань Н. Ф.

ПАРТНЕРСЬКИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО
ПАРТНЕРСТВА У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ..... 25

Яцканич В. В.

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ВИКЛИК І МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ ОСВІТИ ХХІ
СТОЛІТТЯ 28

СЕКЦІЯ 2. ПРАВО

SECTION 2. LAW 30

Коляда Т. А.

ГНУЧКІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В
УКРАЇНІ..... 30

Кондратюк Н. С.

СПЕЦІАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ В ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ»..... 32

Палюх О. М.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ БЮДЖЕТНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА..... 34

Фігурський В. М.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІЗНАВАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ У
СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СУДОМ ПЕРШОЇ
ІНСТАНЦІЇ..... 36

Шевчук М. О.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУСПІЛЬСТВІ..... 40

СЕКЦІЯ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

SECTION 3. PSYCHOLOGICAL SCIENCES 42

Базиленко К. П.

ВИМУШЕНІ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ ЯК ОСОБЛИВА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА
КАТЕГОРІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ 42

Волошина Ю. І.

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПРАЦІВНИКІВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ 44

Дуб В. Г., Юнусова А. О. АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ПІДЛІТКІВ.....	48
Жулковський В. В. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ САМОГУБСТВ СЕРЕД ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ	50
Ковцун В. В. ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ	52
Кочубей А. В., Крилова М. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	55
Комарніцька Л. М. ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНА УСТАНОВКА У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ	57
Петрушенко В. В. ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПРАВНИКІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ КАР’ЄРИ	59
Проць А. Р. ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	60
Сторонський Р. І. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	62

УДК 378.041

Гребінь-Крушельницька Н. Ю.

к. пед. н.,

доцент кафедри тюркології,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВА І КУЛЬТУРА: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Мова – це найвагоміший транслятор культури та засіб, що забезпечує набуття всіх проявів життя людини. Переважна більшість лінгвістів, соціологів, антропологів дотримуються думки про те, що мова є основним компонентом культури.

Одним із актуальних напрямів в іншомовній підготовці майбутніх фахівців є культурологічний підхід, що визначається рядом науковців також як соціокультурний, лінгвокраїнознавчий або лінгвокультурологічний, де саме культура розглядається як об'єкт навчання іноземної мови.

Упровадження цього підходу актуалізує міжкультурний мовний досвід здобувачів вищої освіти, формує у них дидактичні та дослідницькі стратегії, спрямовує на поглиблення і диференціацію знань не лише з мови, а й з рідної та зарубіжної культури, сприяє розширенню міжкультурних контактів. На думку О.Сніговської, лінгвокультурологічний підхід сприяє формуванню у майбутніх фахівців цілісних уявлень, допомагає їм уникнути стереотипів і узагальнень, надаючи можливість розширити межі соціокультурного простору, і сприяє формуванню глобального мислення [2, с. 47–48].

Теоретичні та методологічні засади лінгвокультурологічного підходу висвітлені у працях І. Богданової, Н. Венжинович, А. Загнітко, В. Кононенко, К. Мізіна, О. Петрова, О. Снітко. Проблема викладання іноземної мови як компонента культури є об'єктом дослідження багатьох науковців, зокрема таких як: Л. Зеня, Є. Костик, О. Пишньоха, І. Покровська, І. Савчак, О. Сніговська, А. Хомаєва, Г. Шаглі, С. Шехавцова та ін.

Мова – це творчий продукт етносу. Вона є індикатором його життя та інтелектуальної орієнтації в предметному світі. Дискурсивне вживання мови підтримує систему етнокультурних цінностей, зв'язок поколінь, живить народну пам'ять, стимулює розвиток національного дискурсу в усіх напрямках його становлення й поступу [3, с. 145].

Досліджуючи взаємозв'язок мови та культури у працях українських тюркологів та турецьких лінгвістів, О. Пишньоха та І. Покровська зазначають, що культура народу – це ніби своєрідна пам'ять, яка фіксує та зберігає коди моделей життя цього народу протягом багатьох поколінь. Культура передається у спадок від одного покоління наступному як комплекс духовних і матеріальних цінностей, способу життя нації, який проявляється протягом століть із

характерними інтересами, особливостями сприйняття, моделями поведінки та характеру. На культурі позначається історія цього народу, його мистецтво, література, свята, поезія, народні пісні, які притаманні цьому народу, а також його мова, звичаї і традиції [1, с. 191].

Науковець Г. Шаглі наводить ще одне цікаве пояснення взаємозв'язку мови і культури: «Якщо культура як система свідомості пов'язана і з особистістю, і з етнічною спільністю, то мова, як досконала система символізації колективного досвіду, є своєрідною символічною зв'язковою ланкою до розуміння етнокультури [3, с. 149]».

У підсумку вважаємо, що лінгвокультурологічний підхід є одним із актуальних напрямів в іншомовній підготовці майбутніх фахівців, оскільки цей підхід надає можливість сформувати картину іншомовної дійсності шляхом дослідження як мовного, так і позамовного змісту обраних для вивчення культурних сфер.

Список літератури

1. Пишньоха О. А., Покровська І. Л. Дослідження взаємозв'язку мови та культури у працях українських тюркологів і турецьких лінгвістів / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса, 2018. № 33 Т. 2. С. 191–195.
2. Сніговська О. Принципи лінгвокультурологічного підходу в іншомовній підготовці майбутніх фахівців. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта: Scientific journal*. Poltava, 2023. Is. 14. С. 44–56.
3. Шаглі Г. І. Мова у ролі індикатора культурної орієнтації етносу (на прикладі турецької мови) / *Сходознавство*. К., 2008. № 44. С. 145–158.

УДК 81'26:34

Дзевицька Л. С.

к.п.н., доцент

доцент кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін,
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЧЕРЕЗ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

Критичне мислення є однією з основних компетенцій, які необхідні сучасному юристу. Воно дозволяє не лише розуміти і аналізувати правові норми, але й оцінювати їх логічність, ефективність та соціальні наслідки. У цьому контексті аналіз англійських юридичних текстів стає потужним інструментом для розвитку цієї важливої навички. Англійська мова є міжнародним стандартом у сфері права, і вміння працювати з англійськими правовими матеріалами є не тільки важливим для професійного розвитку, але й сприяє розвитку критичного

мислення, оскільки вимагає від студентів не лише мовних, а й аналітичних здібностей.

Критичне мислення в праві включає вміння оцінювати аргументи, виявляти логічні помилки та суперечності, а також пропонувати альтернативні варіанти рішень. Це надзвичайно важливо для юриста, оскільки кожна правова ситуація потребує ретельного аналізу, здатності обґрунтувати свої рішення та аргументи. Критичне мислення дозволяє розглядати правові проблеми з різних точок зору та розуміти наслідки тих чи інших рішень, що є необхідним для ухвалення справедливих та обґрунтованих правових рішень [1, с. 35].

Аналіз англійських юридичних текстів дозволяє студентам не тільки вдосконалювати мовні навички, а й активно тренувати свої аналітичні здібності. Ось кілька способів, як це може сприяти розвитку критичного мислення:

Ідентифікація основних аргументів: Аналізуючи судові рішення або закони, студенти повинні визначати основні правові аргументи, на яких базуються рішення, а також оцінювати їх логічну послідовність [2, с. 88].

Виявлення суперечностей: Англійські юридичні тексти можуть містити логічні суперечності або неузгодженості. Студенти повинні вміти виявляти ці недоліки, що дозволяє розвивати здатність до детального аналізу тексту [3, с. 56].

Порівняльний аналіз правових систем: Аналіз англійських текстів дає змогу порівнювати різні правові системи та підходи до вирішення схожих проблем. Це стимулює студентів до розуміння правових концепцій і їх застосування в різних контекстах.

Судові рішення є потужним інструментом для розвитку логічного мислення. Вони вимагають здатності зрозуміти, як суд формулює свої висновки, якими логічними підходами він користується, щоб обґрунтувати своє рішення.

Один із способів розвитку критичного мислення через аналіз юридичних текстів — це моделювання альтернативних рішень. Наприклад, після ознайомлення з судовим рішенням студенти можуть запропонувати своє власне рішення, обґрунтувавши його відповідно до наявних фактів та норм.

Крім логічної аргументації, важливим аспектом критичного мислення є етичний аналіз правових рішень. Англійські юридичні тексти часто піднімають етичні питання, які можуть бути вирішені не лише з правової, але й з моральної точки зору. Вивчаючи судові рішення або законодавчі ініціативи, студенти можуть оцінювати не лише правову, але й етичну сторону прийнятих рішень, що розвиває здатність до етичного мислення в юридичній практиці [4, с. 79].

Аналіз англійських юридичних матеріалів дозволяє студентам тренувати свої навички, які вони зможуть застосувати в реальних юридичних ситуаціях.

Англійські юридичні тексти можуть містити специфічну юридичну термінологію, яка не завжди має аналогів у національному праві. Студенти повинні вивчати і порівнювати ці терміни з національними аналогами, що допомагає розвивати здатність до точного розуміння та застосування термінів. Такий підхід сприяє розвитку глибшого розуміння правових концепцій та їхніх відмінностей у різних правових системах [5, с. 68].

Існує безліч англомовних правових ресурсів, таких як наукові статті, міжнародні правові документи, дослідження та інші матеріали, що можуть бути корисними для юридичних досліджень. Студенти повинні вміти використовувати ці джерела для аналізу конкретних правових ситуацій, що допомагає не тільки в розвитку критичного мислення, а й у вдосконаленні навичок проведення юридичних досліджень [6, с. 140].

Отже, розвиток критичного мислення через аналіз англомовних юридичних текстів є важливою складовою підготовки майбутніх юристів. Це дозволяє студентам не лише покращити мовні навички, але й навчитися глибше аналізувати правові матеріали, оцінювати логіку та аргументацію, а також формувати власні правові висновки. З огляду на глобалізацію та міжнародні правові стандарти, вміння працювати з англомовними текстами є надзвичайно важливим для професійного розвитку кожного юриста.

Список літератури

1. Fisher A. Critical Thinking: An Introduction. Cambridge University Press, 2001.
2. Pashley R. Legal Argument: The Structure and Practice of Effective Legal Reasoning. Routledge, 2013.
3. Toulmin S. The Uses of Argument. Cambridge University Press, 2003.
4. Dworkin R. Law's Empire. Harvard University Press, 1986.
5. Black H. C., Mersky R. C. Black's Law Dictionary (8th ed.). Thomson West, 2004.
6. Koskenniemi M. From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument. Cambridge University Press, 2005.

УДК 373.3:37

Кирлик В. В.

здобувач третього (докторського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ПРОЄКТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-БУДІВЕЛЬНИКА

У сучасних умовах інтенсивного впровадження технічної сфери у життя суспільства та зменшення можливостей людини контролювати цю технічну реальність стійкий та безпечний розвиток суспільства залежить від того, наскільки інженерна діяльність відповідає критеріям соціальної та екологічної прийнятності, структурної та етичної сумісності створюваної техніки та технологій із системою загальнолюдських цінностей [2; 3; 4]. У зв'язку з цим до інженера висувуються вимоги не просто професіоналізму, а відповідності його професійних якостей сучасним соціально-детермінованим вимогам у сфері інженерної проектно-культури.

Підготовка майбутніх інженерів, здатних ефективно виконувати свою основну професійну функцію – проєктувати нову техніку та технології – на рівні,

що визначається сучасними соціокультурними нормами, є нині найважливішим завданням системи вищої освіти. Ця функція повинна виявлятися не тільки у володінні сучасними технологіями проектування, а й у актуалізації широкого культурного контексту у професійній діяльності, вмінні враховувати при проектуванні технічних об'єктів досягнення гуманітарних та соціальних наук, людський фактор, розвинений ціннісно-смысловий базис інженера [5].

Очевидно, що принциповою особливістю проектної діяльності на сучасному етапі є її творчий характер (можливість створення конкурентно-здатних проектів на основі нестандартних рішень), наявність глобального фонду технологій і винаходів, що не залежить від державних кордонів, провідна роль науки і, в першу чергу, інформаційних технологій у створенні нової техніки, системний характер професійної діяльності, величезна відповідальність інженера-проектувальника за ухвалені рішення перед майбутніми поколіннями.

У постіндустріальну епоху втрапилася класичність багатьох видів життєдіяльності суспільства. Зокрема, для інженерних розробок велике значення набули здобутки гуманітарних наук [1], які дозволили розробити методи активізації творчих здібностей та пошуку нестандартних технічних рішень. Одночасно, природничі та технічні науки, будучи основою інженерного проектування, дають разом із математикою, інформатикою, логікою потужні методи, що полегшують прийняття рішень. З появою таких наук, як теорія систем, кібернетика, синергетика, можливості інженерного проектування суттєво розширилися, посилилася його структуризація.

Вважаючи проектну діяльність творчим процесом, слід підкреслити її перетворювальну функцію стосовно формування проектних компетенцій майбутнього інженера. Можна виділити такі аспекти проектування як творчого процесу:

- особистісно-діяльнісна та ціннісна основа;
- механізми розумової діяльності (логічний аспект);
- закономірності процесу пізнання (гносеологічний аспект);
- мотиваційна спрямованість інженера, його орієнтація на набуття нових знань, готовність до реалізації винахідницьких потенцій (психологічний аспект);
- людський досвід, який не піддається рефлексії, формально не виражається, а є у традиціях сприйняття, практичній майстерності (емпіричний аспект).

Функція проектування як функція творчої діяльності інженера забезпечує навчання постановки та формулювання проблеми, її ідеальне внутрішнє уявлення рішення, що спирається на розумові дії, і, нарешті, зовнішній вираз цього рішення у формі проекту, який є продуктом творчої діяльності.

Список літератури

1. Дубініна Н.В. Педагогічні умови застосування мультимедійних технологій в підготовці майбутніх інженерів-будівельників. Дис.... канд. пед. наук.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. Одеса, 2015. 269 с.

2. Нагорна, Н. О. Формування проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання у процесі вивчення основ проектування і

моделювання. Дисертація канд. пед. наук: спеціальність 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Полтава, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. 2021. 239 с.

3. Наконечна М. В. Формування проектної компетентності майбутніх бакалаврів з будівництва та цивільної інженерії в процесі вивчення фахових дисциплін. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2022. 310 с.

4. Прошкін В. Формування проектно-конструкторської компетентності майбутніх інженерів засобами ІКТ. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2017. № 1 (13) 247 – 252.

5. Сидорчук Н. Л. Педагогічні умови формування рефлексивної культури майбутніх інженерів-будівельників у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне: РДГУ, 2017. 297 с.

УДК 783: 378. 147 (477)

Кифенко А. М.

кан.пед.наук,

викладач вищої категорії

циклова комісія музики і хореографії

Фаховий коледж «Універсум»

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Романова Т. В.

викладач-методист вищої категорії,

циклова комісія музики і хореографії

Фаховий коледж «Універсум»

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Голян Х. В.

викладач

циклова комісія музики і хореографії

Фаховий коледж «Універсум»

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальний хоровий колектив – це повноцінна ланка комунікаційного процесу, що передає інформацію та гіпотетично змінює її. Метою даної публікації є висвітлення проблеми стійкості професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності в навчальному хоровому колективі.

Цілеспрямоване й поетапне формування стійкості професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності на заняттях навчального хорового колективу залежить від чітко окреслених педагогічних умов, тобто обставин, від

яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості [1]. Педагогічні умови, на переконання авторів дидактичних досліджень (В. Андреев, Н. Белікова, О. Галкіна, Є. Гончаренко, П. Підкасистий та ін.), необхідно розуміти як доцільну організацію навчального процесу, що забезпечує отримання запланованого педагогічного результату.

Педагогічні умови у контексті порушеної проблематики розглядаємо як цілеспрямовано створені обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності. До них відносимо: забезпечення сприятливого психологічного клімату та згуртованості під час роботи начального хорового колективу; актуалізація навичок роботи в хоровому ансамблі в умовах акустичних та психофізіологічних закономірностей хорового співу; урахування інтеграції міждисциплінарних зв'язків у процесі вокально-хорової роботи майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мотив (франц. *motif*, лат. *motus* – рух) – спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб людини. Мотив є необхідною умовою будь-якого акту поведінки [4]. Мотив є детермінантом і початковою ланкою процесу розвитку особистості. Музична потреба людини – це суб'єктивно необхідна, стійка форма детермінації музичної діяльності, періодично діє впродовж онтологічного розвитку особистості, позитивне, стійке ставлення людини до музичного мистецтва. У процесі нашого дослідження було встановлено, що ефективність стимулювання мотивації до вокально-хорової діяльності зростає і досягає мети, якщо вона здійснюється комплексно. Цей підхід передбачає реалізацію принципів логічного формування потреб: 1) виявлення у студентів вже закріплених потреб, або потреб які знаходяться у стані становлення; 2) створення та загострення відповідних ситуацій; 3) планування та проведення студентам необхідної навчально-виховної діяльності, що передбачає формування соціально-корисних потреб, і на цій основі – формування світогляду, оволодіння широкими та глибокими знаннями зі своєї професії тощо.

Мотиваційною рушійною силою до вокально-хорової діяльності, на нашу думку, є концертні виступи, участь у Міжнародних та Всеукраїнських мистецьких фестивалях та конкурсах, які дозволяють учасникам хорового колективу на практиці застосовувати, продемонструвати свої знання та здібності. Зацікавити хористів повинен і педагогічний репертуар, що вивчається. За Л. Шаміною: «Проблема репертуару – найголовніша естетична проблема виконавського мистецтва завжди була основною в художній творчості. З репертуаром пов'язана не лише ідейно-художня спрямованість мистецтва, але і стиль виконання. Репертуар впливає на весь навчально-виховний процес, на його базу накопичуються музично-теоретичні знання, виробляються вокально-хорові навички, складається художньо-виконавське спрямування хору» [1, с. 134]. Процес вибору творів для хорового колективу достатнє складний: з одного боку, він відбиває педагогічний й музичний досвід хормейстера, з іншого боку – музичний матеріал повинен відповідати психолого-фізіологічним, віковим й музичним особливостям розвитку студентів, бути «сучасним». Вагомим

аспектом у доборі навчально-педагогічного репертуару є хорові твори *a cappella*. На переконання П.Муравського: «Спів *a cappella* дає змогу навчити хор чисто інтонувати та виробити єдиний академічний тембр...Чистота в інтонуванні повинна стати бажанням чистоти в житті взагалі. Потрібно всім нам до неї прагнути. Чисте повітря – хочеш надихатися, чиста вода – хочеш напиться, чиста людина – хочеш наговоритися, чистий спів – хочеш наслухатися» [3, с.144]. Не менш важливим аспектом у забезпеченні стійкої професійної мотивації студентів у вокально-хоровій діяльності є згуртованість хорового колективу. В.Чабанний визначає згуртованість як міру єдності співаків, яка народжується завдяки усвідомленню ними загальної мети завдань та ідеалів хору, а також міжособистісних відносин, що набувають рис взаємодопомоги [4].

Отже, забезпечення стійкої професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності залежить від чітко окреслених педагогічних умов та застосування таких методів як: заохочення, авансування успіху, імітації, збагачення виконавського тезаурусу, організація концертних виступів, застосування різнопланового репертуару.

Список літератури

1. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч. – метод. посібник. / О. Я. Ростовський. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. – 640 с.
2. Сенченко Л.І. Авторський збірник статей з проблем хорознавства / Л.І. Сенченко. – Мукачево: МДУ, 2018. – 310 с.
3. Юцевич, Ю. Є. (2009). Музика: словник-довідник. (2-ге вид., переробл. і доп.). Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
4. Чабанний, В. Ф. Кустов, Ю. П. (2014). Управление самодеятельным хоровым коллективом. Психолого-педагогические аспекты. (Учеб. пособие).

УДК 378.1; 371.134:004.9

Кізима Є. В.

здобувач третього (докторського) рівня вищої освіти,
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
Мукачівський державний університет

ВИЩА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Початок XXI століття характеризується проривним розвитком цифрових технологій, революцією у просторі інформації та прискоренням процесів глобалізації економіки. Ускладнення соціальних структур і відносин, основою яких дедалі частіше виступають сучасні цифрові технології, висуває на перший план необхідність формування економіки нового типу, основним інструментом якої виступають цифрові технології. Цифровізація як інструмент розвитку людського капіталу та вищої освіти сприяє колосальному збільшенню швидкості

процесів, підвищення їх прозорості, а також підвищення рівня університету як із суб’єктивної (відгуки), так і з об’єктивної позиції (рейтингу).

Інноваційний розвиток закладів вищої освіти на початку XXI століття не є можливим без тісної інтеграції з програмами розвитку цифрової економіки та без врахування стратегії розвитку людського капіталу. Розвиток жодного сучасного університетського проекту неможливий без використання бази знань у галузі цифрової грамотності (створення зручних освітніх онлайн програм, розрахованих на найширше коло користувачів, розвиток цифрових компетенцій громадян у рамках державної системи персональних цифрових сертифікатів тощо). Цифрова трансформація змінює як формати навчання, так і зміст освітніх курсів [1; 2].

На основі аналізу наукових досліджень [1-4] виокремимо особливості розвитку вищої економічної освіти в європейському освітньому просторі:

1. Цифрова трансформація змінює як формати навчання, так і зміст освітніх курсів [2; 4].

2. Цифровізація впливає на визначення професійних навичок, які здобувачі освіти мають освоїти у майбутньому, зокрема таких компетенцій, як гнучкість, вміння швидко адаптуватися, оперативно реагувати на ринкові умови, що змінюються, і використовувати нові можливості.

3. Відбувається зміна ролі викладачів та здобувачів освіти у процесі навчання, що потребує впровадження відповідних механізмів адаптації.

В європейському освітньому просторі активно відбувається розвиток таких інформаційно-комунікаційних технологій:

1. Персоналізоване навчання: цифрові технології дозволяють створювати навчальні програми, адаптовані до індивідуальних потреб та рівня знань кожного здобувача освіти. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє аналізувати дані навчання та пропонувати персоналізовані завдання та матеріали.

2. Мобільне навчання: з розвитком мобільних пристроїв цифрова освіта стає доступною у будь-який час та в будь-якому місці.

3. Віртуальна та доповнена реальність: створення інтерактивних та імерсивних освітніх сценаріїв, які сприяють засвоєнню матеріал та розвитку навичок та освітніх програм.

4. Використання метаданих та аналітики: збір та аналіз даних про навчання дозволяє педагогам та адміністративному персоналу закладу освіти отримувати інформацію про динаміку якості навчання здобувачів освіти, їх рівень розуміння матеріалу та ефективність викладання.

5. Організація онлайн-курсів та створення комп’ютерних платформ.

Цифровізація дає можливість швидкого та якісного розвитку освітнього, наукового контенту, що характеризується впровадженням інноваційних технологій. Це, насамперед, створення цифрових електронних підручників, навчальних посібників та іншої навчальної літератури, а також трансформацію усієї моніторингової навчальної системи в цифровий формат.

Є впевненість у тому, що кадри, підготовка яких здійснюється на основі цифрових технологій, продемонструють стійкі навички застосування та використання інформаційних і цифрових технологій, критичного аналізу, тактичного планування, стануть професіоналами у економічній сфері, зможуть гнучко реагувати на сучасні глобальні трансформації та забезпечити конкурентне середовище глобального ринку.

Список літератури

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: методологічний семінар НАПН України (м. Київ, 4 квітня 2019 р.). 2019. С. 20-26.

2. Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польщі та України: Монографія. К.: ВП «Едельвейс», 2018. 392 с.

3. Осадчук В. Розвиток відкритої освіти як феномена XXI століття. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2022. №21(1). С. 58–67.

4. Товканець Г.В. Розвиток економічної освіти у вищій школі Чехії і Словаччини у ХХ столітті. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. 2014. 577 с.

УДК004.8-159.95

Корнєєва О. М.

старший викладач кафедри теоретичних дисциплін
Донецький національний медичний університет

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Тема формування в здобувачів освіти певної сукупності соціальних навичок, що забезпечать їм конкурентоспроможність на ринку праці України, потребує детального аналізу як педагогів, так і психологів.

Згідно оксфордському словнику, м'які навички – це вміння вибудовувати успішну комунікацію та співпрацю з іншими людьми, яке необхідне для самостійного життя в соціумі [1; с. 709]. Вони формуються з раннього віку і удосконалюються з часом. До основних соціальних навичок можна віднести: здатність керувати своїм психоемоційним станом та контролювати поведінку в різних ситуаціях; вміння подати себе, адаптуватися в новому колективі, вести бесіду, адекватно реагувати на критику тощо.

В Україні спочатку через карантинні обмеження, а згодом повномасштабне вторгнення, багато дітей довгий час були змушені навчатися дистанційно. Саме у старшому підлітковому віці формується соціальна свідомість, стає усталеною

самооцінка, відбувається самовизначеність; молоді люди шукають шляхи самореалізації, своє місце в соціумі, вчать приймати себе. Але через вимушену ізоляцію на сьогодні ми маємо наступну проблему: у великого відсотка здобувачів освіти слабко розвинуті м'які навички, що ускладнює їх адаптацію до навчання і в майбутньому може викликати труднощі в роботі. У більшості галузей медицини успішність діагностики та лікування напряму залежить від вибудованої комунікації між пацієнтом та працівником сфери охорони здоров'я. Тож важливість удосконалення соціальних навичок у здобувачів освіти медичних навчальних закладів важко переоцінити.

Для подолання труднощів здобувачів освіти при адаптації до навчання та розвитку їх соціальних навичок при плануванні виховних заходів необхідно зробити акцент на колективних формах роботи, та на тренінгах з розвитку емоційного інтелекту.

Хороші результати показує залучення молоді до волонтерської роботи у вільний час. Так, виготовлення окопних свічок або сортування речей для нужденних не лише приносить відчуття задоволення від власної причетності до спільної справи, а й зближує учасників акції, спонукає до спілкування у більш неформальній обстановці.

Співпраця закладів вищої освіти із молодіжними та міжнародними гуманітарними організаціями включає як залучення спеціалістів для роботи зі здобувачами, так і молодь може пробувати себе в ролі лекторів зі свого профілю навчання, організаторами дитячих свят, що значно розширює соціальний досвід.

Список літератури

1. Longman Active Study Dictionary. Personal Education Limited, 2004. 890 p.

УДК 378

Кугай Н. В.

д. пед. н., доцент,

доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики,

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Оцінювання рівня досягнення здобувачами вищої освіти програмних результатів навчання є важливою частиною навчального процесу. Науковці виокремлюють різні види оцінювання, зокрема формувальне й сумативне. Останнім часом (з початку реалізації НУШ) багато і часто обговорюють необхідність і доцільність проведення формувального оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти ЗЗСО: пропонують різноманітні методик, форми, завдання, курси підвищення кваліфікації тощо [1]. Так, наприклад, на сайті Національного

університету «Львівська політехніка» (<https://lpnu.ua/ciot/napriamy-navchannia/kurs-ridvyshchennia-kvalifikatsii>) один із напрямів підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників – Контроль якості навчання та основи тестування: Курс «Формувальне оцінювання – оцінювання для розвитку» (ЗЗСО, ЗПТО, ЗФПО). Бачимо, формувальне оцінювання для ЗВО не розглядається.

Що стосується формувального оцінювання здобувачів освіти ЗВО – таких досліджень набагато менше, але вони існують. Автори роботи [2], презентуючи досвід розроблення інтегрованої навчальної програми STEM-освіти для науково-педагогічних працівників медичних університетів, до змісту цієї програми включають питання «Оцінювання ефективності навчання (Розроблення методів й інструментів оцінювання знань, умінь, практичних навичок. Формативне та сумативне оцінювання для відстеження прогресу здобувачів вищої освіти)». На необхідності систематичного проведення формувального оцінювання здобувачів вищої освіти наголошено в статті [1]. Тому питання необхідності й організації формувального оцінювання навчальних результатів здобувачів вищої освіти є актуальним. Особливо це стосується навчання першокурсників, які звикли за 11 років навчання до поточного (а його можна вважати формувальним) оцінювання. Для багатьох першокурсників перехід до лекційно-практичної форми навчання (з попереднім «начитуванням» лекцій) створює ілюзію, що навчання можна відкласти «на потім», перед проведенням певного сумативного (контрольна робота, тестування після вивчення змістового модуля тощо) оцінювання. Як показує практика, такий підхід призводить до констатації низького рівня досягнення програмних результатів навчання. Крім того, під час вивчення математики у ЗЗСО процес оцінювання спрямований переважно на з'ясування рівня сформованості певних умінь і навичок (як правило, завдання формулюють: Обчисліть, Побудуйте, Розв'яжіть). Під час вивчення математичного аналізу особливого значення набуває розуміння здобувачами освіти базових концепцій цього розділу математики. А тому значну увагу під час оцінювання доцільно приділити з'ясуванню рівня опанування відповідними теоретичними знаннями.

Систематичне проведення формувального оцінювання (оцінювання ДЛН навчання) навчальних досягнень здобувачів вищої освіти спрямоване на моніторинг та корекцію процесу навчання студентів у режимі реального часу. Основна мета такого оцінювання – допомогти здобувачам вищої освіти зрозуміти власний прогрес і підвищити рівень засвоєння матеріалу.

Під час вивчення математичного аналізу, який є фундаментальною дисципліною, формувальне оцінювання сприяє виявленню прогалин у розумінні студентами базових концепцій (теорії границь, похідних, інтегралів тощо), розвитку критичного мислення і саморефлексії, індивідуалізації навчального процесу, зацікавленості студентів у навчанні та формуванню внутрішньої мотивації до вивчення математичного аналізу.

Ключовим елементом формувального оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти є конструктивний зворотний зв'язок, який допомагає

студентам зрозуміти, які саме прогалини у знаннях і навичках треба ліквідувати і як це можна зробити.

Для проведення формувального оцінювання під час вивчення математичного класу можна застосовувати ті самі методи, які пропонуються для НУШ. Наприклад, «квиток на вихід» доцільно застосовувати з метою з'ясування розуміння студентами базових концепцій. Якщо навчання відбувається дистанційно, то замість аркуша, який студенти мають здати на виході з аудиторії, можна використати Google form з відповідними запитаннями. Обов'язково – надати зворотній зв'язок або на наступному занятті, або у чаті.

Як інструмент формувального оцінювання рівня сформованості певних вмінь майбутніх учителів математики (будувати графіки функцій, обчислювати границю, похідну, інтеграли тощо) і як форму проведення формувального оцінювання доцільно застосовувати самостійні (індивідуальні) домашні роботи за матеріалами певного розділу [1]. На початку вивчення розділу кожен студент отримує індивідуальну самостійну домашню роботу, завдання якої подібні до завдань відповідної контрольної роботи (сумативне оцінювання, можна отримати достатньо велику кількість балів). Розв'язання такої роботи здобувач має здати, наприклад, за тиждень до проведення вказаного сумативного оцінювання. Якщо розв'язування містять помилки, то робота повертається здобувачу з відповідними коментарями викладача. Кількість спроб здати роботу не обмежується.

Список літератури

1. Калініна І.М. Формувальне оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 5. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.051>.

2. Уліщенко В. В., Чешук В. Є., Уліщенко А. Б. Інноваційні підходи до розроблення інтегрованих навчальних програм STEM-освіти для науково-педагогічних працівників. *Health & Education*. 2024. Вип. 2. с. 249-257. DOI <https://doi.org/10.32782/health-2024.2.33>

Полулях І. В.

викладач кафедри історії і теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України

Улан А. М.

к. фіз. вих., доцент кафедри історії і теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БЕЙСБОЛУ В ЯПОНІЇ

Актуальність дослідження. Бейсбол є одним з найбільш видовищних ігрових видів спорту, причому його популярність постійно зростає в усьому світі. За останні роки бейсбольна галузь розвивалася переважно за рахунок оптимізації та мобілізації внутрішніх ресурсів – організаційних, управлінських та інфраструктурних. Зростає кількість команд, які конкурують з лідерами світового

бейсболу та претендують на провідні позиції з боку Європейського бейсболу [3]. В десятці найрозповсюдженіших видів спорту на планеті бейсбол займає сьому позицію, адже у світі у бейсбол грає 210 мільйонів спортсменів. Сучасний світовий рівень спортивних досягнень у бейсболі надзвичайно високий і має явну тенденцію до подальшого зростання технічної та тактичної майстерності спортсменів, які займаються цим видом спорту.

Мета дослідження – визначити та охарактеризувати рівень та особливості розвитку бейсболу у Японії.

Результати дослідження. В Японії бейсбол – найпопулярніший вид спорту і займає він перше місце як на професійному рівні, так і на любительському. Бейсбол випередив такі традиційні для Японії види спорту, як карате, кендо, дзюдо та сумо. Вперше бейсбол потрапив на територію Японії з США у якості студентської гри, яка дуже швидко завойовувала симпатію японців та менше, ніж за півстоліття було вже засновано професійну японську бейсбольну лігу.

У 1954 році Промислова ліга (JABA) і Ліга Студентського бейсболу (включала Вищу школу і коледжі), які розвивалися і існували протягом тривалого часу абсолютно автономно один від одного (так було до Другої світової війни), спільно створили Аматорську федерацію бейсболу Японії і під її егідою в перший раз брали участь в Азіатському бейсбольному Чемпіонаті, що проходив на Філіппінах. Після того, як Аматорська федерація бейсболу Японії взяла участь в 6 азіатських чемпіонатах з бейсболу, ця федерація була розпущена в 1966 році і реорганізована, щоб стати сполучною ланкою і основою Міжнародного комітету аматорського бейсболу Японії, який був утворений в 1967 році [2]. Згодом, бейсбол був обраний в якості показового виду спорту на Олімпійських іграх в Лос-Анджелесі (1984), Сеулі (1988) і, нарешті, повноцінно включений в програму олімпіади в Барселоні в 1992 році. Ці події спонукали любителів бейсболу Японії до створення єдиної організації, якою стала Федерація бейсболу Японії (BFJ), що була створена 20 червня 1900 року. Ця організація приєдналася до японського олімпійському комітету, а також до Міжнародної асоціації бейсболу та Азіатської Федерації бейсболу.

Сьогодні в Японії існує кілька бейсбольних федерацій. Бейсбольна федерація, в якій зосереджені найкращі гравці в бейсбол, – це Японська професійна бейсбольна організація (Nippon professional baseball organization, NPB) [1]. Починаючи з 1950 року, NPB об'єднує команди з найвищим рівнем бейсболу в Японії. З точки зору структури і графіка, NPB має багато спільних рис з MLB (Major league baseball). У складі NPB 12 команд, які розділені на дві ліги – Тихоокеанську та Центральну, сезон складається з 144 ігор, які починаються в кінці березня або на початку квітня і завершуються в жовтні іграми плей-офф.

Як і в MLB, середина японського бейсбольного сезону відзначається урочистостями та церемоніями, відомими як "All-Star", в тому числі іграми команд, що об'єднують кращих гравців ліги "All-Star Series". Між лігами існують незначні відмінності. Наприклад, в Тихоокеанській лізі вітається більш швидкий темп гри, а Центральна ліга пропонує більш традиційний стиль бейсболу і може бути прирівняна до Національної ліги MLB. В кінці регулярного сезону шість кращих

команд сезону беруть участь в японській системі плей-офф, відомої як "Climax Series". Під час цього турніру три кращі команди з Тихоокеанської ліги і Центральної ліги змагаються в трьох стадіях плей-офф. В кінці серії "Climax" два переможці з кожної ліги зустрінуться в серії з семи ігор, відомої як "Japan Series". Ця система виявлення переможця була у використанні з моменту формування NPB в 1950 році, хоча японський професійний бейсбол бере свій початок з 1934 року. Незважаючи на те, що деякі правила гри в NPB можуть відрізнятись від MLB в деталях, наприклад, ротація тільки з шести пітчерів, обмеження за часом гри, настільки сильної пристрасті до бейсболу як в Японії, немає більше ніде в світі.

Друга за значимістю бейсбольна федерація Японії - це Федерація бейсболу Японії (BFJ) була створена на основі Аматорської асоціації бейсболу Японії (JABA) і Студентської асоціації бейсболу Японії (JSBA) в 1990 році і об'єднує аматорські дорослі команди. До речі, деякі японські бейсболісти навіть грають у вищій лізі американських команд, а матчі з їх участю транслюються на батьківщині, як символ гордості за своїх співвітчизників, а в самій країні створено Музей бейсболу [2].

Висновки. Починаючи з 1936 року в Японії заснована професійна бейсбольна ліга. Професійний бейсбол розділений на 2 ліги – Центральну та Тихоокеанську. В кожній лізі по 6 команд. Чемпіонати по бейсболу проходять щорічно з квітня по жовтень. Досвід бейсболістів з Японії високо цініться й за межами своєї країни, оскільки японські команди показують високий рівень майстерності на міжнародних змаганнях.

Список літератури

1. Browning R. Cy Young: A Baseball Life. — Univ of Massachusetts Press, 2003. — 283 с. — ISBN 1558493980.
2. Coffey M. 27 Men Out: Baseball's Perfect Games. — Simon and Schuster, 2004. — 306 с. — ISBN 0743446062.
3. Офіційний сайт Федерації бейсболу і софтболу України. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.fbsu.com.ua>.

Сердюк О. К.

вчитель-методист

Бердянська гімназія № 20 «Інтелект»

Бердянської міської ради Запорізької області

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ТА ФОРМУВАННІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Процес перекладу художніх творів відіграє суттєву роль не лише в популяризації світової літератури, а й у формуванні літературної компетентності учнів. Через переклад школярі отримують доступ до культурних цінностей інших народів, збагачують свій лексичний запас, розвивають навички аналізу художніх

текстів. Аналіз оригіналів та їхніх перекладів сприяє глибокому зануренню в культурний контекст твору, дозволяючи учням пізнавати менталітет, історичні та соціальні реалії відображеної в тексті епохи [3, с. 251]. Наприклад, аналізуючи переклади класичної англійської літератури, учні ніби здійснюють віртуальну подорож у минуле, досліджуючи життя та звичаї англійського суспільства. Такий підхід розвиває критичне мислення та здатність до аналізу, формує в учнів здатність до глибокого розуміння літературного тексту. До того ж порівняння різних перекладів одного твору демонструє, як культурні особливості та стилістичні прийоми впливають на інтерпретацію тексту, спонукаючи учнів до рефлексії над значенням мови, культурними конотаціями та авторським задумом, розширює світогляд учнів, формує в них міжкультурну компетентність і толерантність, адже вони навчаються розуміти та поважати різноманітність культурних кодів.

Особливу цінність для розвитку критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури представляє аналіз процесу вибору перекладачем мовних та стилістичних засобів для адекватної передачі авторського задуму. Порівняння різних перекладів одного твору демонструє, як лексико-стилістичні рішення можуть суттєво впливати на інтерпретацію тексту. Такий аналіз стимулює учнів до глибоких роздумів про семантику, культурні конотації та авторський задум, сприяючи формуванню у них аналітичних навичок, необхідних для подальшого навчання та життя [1, с. 46].

Якщо ознайомлення зі світовою літературною спадщиною надає учням унікальну можливість досліджувати культурну різноманітність через призму художнього слова, то аналіз творів класиків світової літератури в різних перекладах сприяє всебічному розвитку літературної компетентності, яка передбачає не лише розуміння прочитаного, а й здатність до глибокого аналізу тексту, розкриття його художніх особливостей та зв'язків з історичним та культурним контекстом. Аналіз різних перекладів одного художнього твору сприяє формуванню глибокого розуміння взаємозв'язку між культурою, мовою та літературою.

Порівнюючи різні інтерпретації, учні усвідомлюють, як культурні особливості впливають на вибір мовних засобів і, відповідно, на сприйняття тексту. Цей процес стимулює й розвиток міжкультурної компетентності, оскільки спонукає до порівняльного аналізу культурних цінностей, відображених у літературі різних народів. Таким чином, ознайомлення зі світовою літературною спадщиною в перекладах дозволяє виявити спільні та відмінні риси в художніх творах різних культур, сформуванню власної системи критеріїв оцінки літературного твору та глибше зрозуміти, що художній текст є динамічною системою, яка постійно переосмислюється в нових культурних контекстах [2, с. 115].

Такий аналіз має безпосереднє практичне застосування в освіті: учні можуть аналізувати різні переклади одного тексту, щоб зрозуміти, як перекладачі передають образи, метафори чи ритміку, розширювати свій словниковий запас і розвивати критичне мислення, дискутуючи про те, наскільки переклад

відповідає духу оригіналу і як перекладачі вирішують проблеми адаптації культурних реалій. Наприклад, вивчаючи українські переклади зарубіжної літератури, учні можуть побачити, як різні стилі й підходи перекладачів, таких як Григорій Кочур чи Максим Рильський, впливають на сприйняття тексту. Це допомагає зрозуміти багатогранність творчого процесу перекладу і замислитися над важливістю точності й художності у роботі з текстами.

І нарешті, здатність аналізувати різні переклади одного твору готує учнів до більш свідомого читання літератури. Вони починають розуміти, що художній твір – це не просто сукупність слів, а результат творчої взаємодії автора, перекладача та читача. Це підводить нас до важливого висновку: здатність аналізувати різні переклади одного твору готує учнів до більш свідомого читання літератури, розвиваючи їхні лінгвістичні та культурні компетентності. Такий підхід до вивчення літератури сприяє формуванню глобального світогляду, що є невід’ємною складовою сучасної освіти.

Список літератури

1. Макаренко О. В. Роль перекладу в формуванні міжкультурної компетентності учнів старшої школи. *Мовознавство*. 2019. № 123. С. 45-52.
2. Петренко М. І. Переклад художньої літератури як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Філологічні науки*. 2021. № 154. С. 112-118.
3. Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 510 с.

УДК 37.04

Сокаль В. А.

к.п.н, доцент,
доцент кафедри суспільних дисциплін
Національний університет водного
господарства та природокористування

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА БАТЬКІВ ЯК СКЛАДОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Проблема педагогічної культури батьків, як показує аналіз наукових джерел, була завжди актуальною у теорії та практиці освіти. В усі часи батьки, зокрема молоді, відчували потребу допомоги у вихованні та навчанні своїх дітей. Дослідження феномена «педагогічна культура батьків» передбачає виділення теоретико-методологічних основ його становлення і подальшої трансформації.

Соціально відповідальні батьки багато зусиль затрачають для того, щоб їхні діти вирости досконалими особистостями, максимально самореалізувалися в житті. Однак ці зусилля не завжди дають очікувані результати, що великою

мірою залежить і від системи сімейних цінностей, рівня особистісної культури кожного з батьків, у тому числі педагогічної культури.

Педагогічна культура батьків – це інтегральна характеристика особистості, яка визначається сукупністю психологічних та педагогічних знань, інтелектуальною та емоційною компетентністю, особистісними і соціальними цінностями, що забезпечують повноцінну реалізацію сімейних функцій на основі відповідального батьківства, свідомих розвивально-виховних впливів на дитину.

Вітчизняні дослідники Б. І. Ковбас та В. І. Костів наголошують: рівень педагогічної культури батьків настільки важлива складова виховного потенціалу сучасної родини, що для його підвищення необхідно спрямувати комплекс суспільних умов і завдань. Якщо колишня родина впродовж поколінь передавала педагогічну мудрість батьків, оскільки це відбувалося в природних умовах життєдіяльності багатопокілінної родини, то сьогодні, на жаль, таких можливостей немає. [2, с.49].

Зміст педагогічної культури батьків, складають три основних компоненти: рефлексивний, що відображає ставлення батьків до дитини і здатність батьків до саморегуляції; гностичний, що відображає рівень знань основ педагогіки, етнопедагогіки, психології і фізіології, етики та естетики, медицини та валеології, практичної економіки; поведінковий, що відображає ступінь взаємодії з дитиною.

Учена О. В. Антипова виділяє такі компоненти педагогічної культури батьків: мотиваційний (прагнення батьків до оволодіння досвідом виховання для досягнення позитивних результатів у сімейному вихованні), інтелектуальний (знання народної педагогіки, основ педагогіки, психології, медицини та інших людинознавчих наук), емоційно-вольовий (принциповість, послідовність, наполегливість у досягненні мети і завдань виховання, заснованих на вмінні спілкуватися і взаємодіяти з дитиною), дієво-практичний (діяльність батьків з оволодіння знаннями, їх творче практичне застосування в процесі сімейного виховання, вміння визначати мету і завдання виховання та прогнозувати його результати), екзистенційний (здатність батьків об'єктивно оцінювати і нести відповідальність за результати сімейного виховання) [1].

У дослідженні О. С. Нестерової виділено три компоненти педагогічної культури батьків: аксіологічний (тип батьківського ставлення до дитини; здатність батьків до рефлексії себе, власної поведінки і вчинків), операційно-діяльнісний (способи і прийоми спілкування батьків з дітьми в ході виховного впливу; стиль взаємодії з дитиною) та інформаційно-змістовний (наявність знань у батьків про загальні закономірності психічного розвитку дітей, наявність об'єктивних уявлень про психологічні особливості різних вікових періодів, зміст вікових криз; наявність знань про індивідуально-типологічні особливості своєї дитини; наявність знань про цілі педагогічної діяльності, методи і прийоми виховання, шляхи та способи організації діяльності дитини, спрямованої на її всебічний розвиток) [4, с.68] .

На основі аналізу педагогічної літератури доведено, що педагогічна культура батьків, складається з таких компонентів як: комунікативна культура, етнопедагогічна культура, мовна культура, фізична культура, інформаційна культура, духовно-моральна культура, традиційно- побутова культура, загальнопедагогічні та загальнопсихологічні знання і вміння.

Узагальнивши різні підходи до визначення компонентів педагогічної культури батьків, зазначаємо про їх змістовність і доцільність для інтегральної характеристики означеної педагогічної категорії. Традиційний процес передачі цінностей від покоління до покоління має бути замінений з авторитарного стилю на співпрацю, для цього потрібно сформувати педагогічну культуру батьків у спілкуванні з дітьми. Для життєвого успіху і реалізації дитини у суспільстві сьогодні потрібні автономність, соціальна мобільність, емоційна стійкість, позитивне сприйняття навколишнього світу, здатність знаходити вихід із стресових ситуацій, збереження та зміцнення ментального здоров'я.

Список літератури

1. Докукіна, О. М. Емпатійність батьків як умова сімейного виховання. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Київ: Волинь. 2003. С.349-356.
2. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка. Івано- Франківськ. 2006. 236 с.
3. Цуркан Т. Г. Педагогічна освіта батьків. Педагогічний процес: теорія і практика. Київ: ЕКМО.2014. С.33-37.
4. Щербань, П. М.. Сутність педагогічної культури.// Вища освіта України. №3. 2004. С. 67-71.

Сохань Н. Ф.

аспірантка

Університету менеджменту освіти НАПН України

ПАРТНЕРСЬКИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Державно-громадське партнерство (ДГП) в освітній сфері відіграє важливу роль для забезпечення професійного управління та покращення якості освіти. Головним завданням державно-громадського управління є налагодження діалогу структур державного управління з органами громадського самоврядування та установами рівноваги в соціально-педагогічних системах. Здійснюється демократизація державного управління освітою; задоволення потреб та інтересів учасників освітнього процесу [3, с. 61].

Державно-громадське управління освітою та громадське самоврядування у сфері освіти та закладів освіти збільшує довіру спільноти до органів місцевого самоврядування, підтверджує легітимність органів влади та їхніх рішень [2, с. 56].

Сучасний заклад освіти повинен не лише надавати освітні послуги учням, але й залучати громаду до розв’язання соціальних та інших проблем, які виникають перед освітою [1].

Державно-громадське партнерство може ґрунтуватися на різних підходах. Нами досліджено партнерський підхід до реалізації державно-громадського партнерства у закладі освіти.

Партнерський підхід має на увазі рівноправну співпрацю між державою, освітою, громадськістю, батьками, учнями та всіма зацікавленими структурами задля створення умов ефективної взаємодії, обміну досвідом та ресурсами для забезпечення високої якості освіти та інклюзивного розвитку всіх учасників.

Нами розроблено модель партнерського підходу до державно-громадського партнерства у закладах освіти (Рис. 1), яка базується виключно на довірливих стосунках, паритетності всіх учасників, взаємовигідних стосунках задля досягнення спільної мети та високого результату.

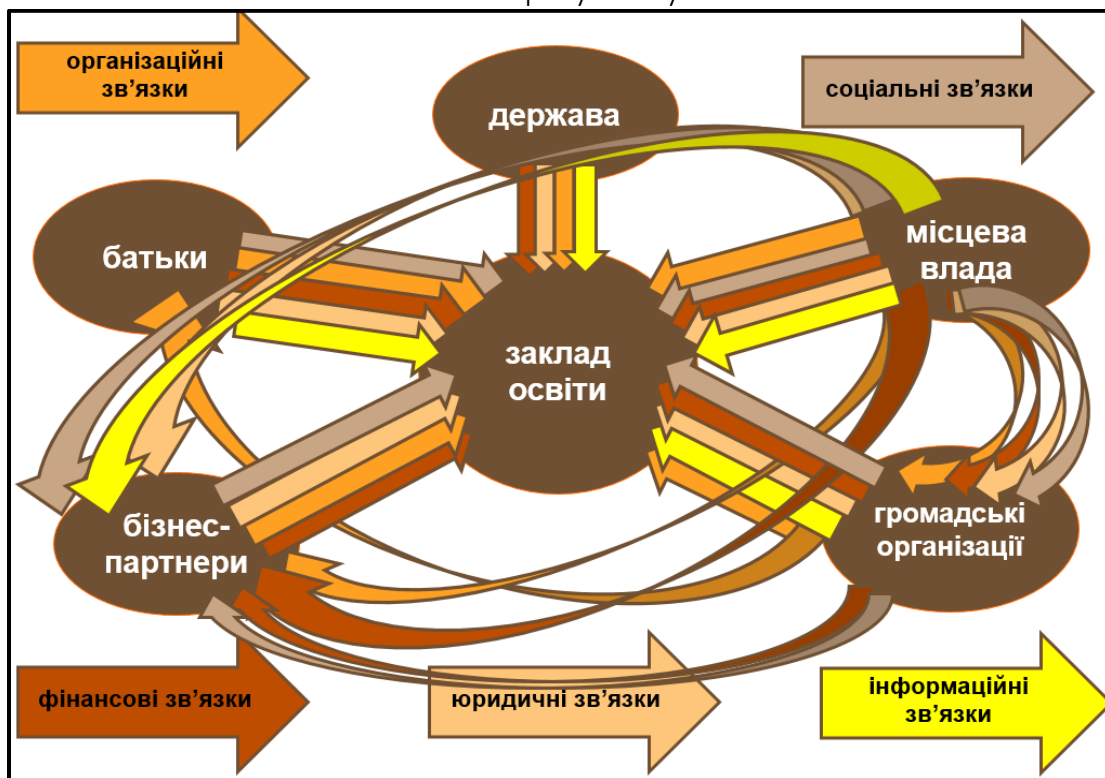

Рис. 1. Модель партнерського підходу до ДГП у закладах освіти
Джерело: власна розробка автора

Модель зорієнтована на динамічний розвиток зв'язків для забезпечення гнучкості співпраці та швидкого реагування на сучасні виклики у сфері освіти.

Організаційні зв'язки створюють всебічну взаємодію між всіма учасниками для досягнення чітко визначених спільних цілей. Громадськість бере участь у плануванні та реалізації освітніх програм на добровільних засадах. Місцева влада забезпечує фінансову та матеріальну підтримку закладів освіти.

Батьківство долучається до прийняття важливих рішень, виховного та освітнього процесу. Приватний бізнес допомагає залучати фахівців до освітнього процесу.

Фінансові зв'язки забезпечують ефективний розподіл та використання ресурсів для розвитку освітніх ініціатив. Влада здійснює цільове фінансування та гранти і субвенцію, проводить аудит використання коштів. Бізнес-партнери - меценати для підтримки освітніх проєктів. Громадськість фінансує програми на підтримку освітніх потреб. Батьківські добровільні внески йдуть на облаштування комфортного середовища та фінансування позашкільця.

Юридичні зв'язки забезпечують правову основу відкритої взаємодії. Органи влади укладають фінансові договори, здійснюють нормативно-правове забезпечення. З партнерами та організаціями оформляються контракти на надання послуг, меморандуми про співпрацю, угоди на впровадження освітніх чи соціальних проєктів. Взаємодія з батьками регулюється правилами внутрішнього розпорядку, долученням батьківських комітетів до процесів управління закладом.

Соціальні зв'язки спрямовані на інтеграцію всіх учасників задля згуртованості громади, підвищення якості освіти та соціальної стабільності. Влада забезпечує підтримку соціальних та інклюзивних ініціатив. Громадські організації та представників бізнесу забезпечують соціальну адаптацію вразливих категорій, залучення учнів до волонтерського руху.

Інформаційні зв'язки дозволяють сформувати сучасне інформаційне середовище, забезпечити прозорість та відкритість співпраці, просвітництво громадян щодо актуального стану та тенденцій в освіті. Органи влади на всіх рівнях забезпечують обмін даними про освітні потреби та досягнення, бюджет та програми. Бізнес та громадськість здійснюють інформаційні кампанії задля популяризації освітніх ініціатив. Батьки інформуються про діяльність закладу освіти та можливості зворотного зв'язку.

Перевагами партнерського підходу є підвищення ефективності діяльності закладів завдяки спільним зусиллям у досягненні результатів щодо покращення освітнього процесу; залучення більшої кількості сторін, у тому числі різних соціальних груп до партнерської взаємодії з врахуванням інтересів кожного учасника; зростання соціальної відповідальності громадськості за розвиток кожного закладу освіти зокрема та системи освіти громади в цілому.

Список літератури

1. Єльнікова Г. Теоретичні підходи до моделювання державно-громадського управління. Директор школи. 2003. № 40-41. С. 10-11.

2. Онаць О., Чижевський Б. Організаційно-правові умови державно-громадського управління закладами освіти на засадах партнерської взаємодії: законодавче забезпечення. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія «Педагогічні науки». 2022. Вип. 2. С. 55-66

3. Шоробура І. М. Принципи державно-громадського управління освітою як основного напрямку демократизації освітньої політики. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 70. Т. 4. С. 61-67.

Яцканич В. В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет, Україна

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ВИКЛИК І МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ ОСВІТИ XXI СТОЛІТТЯ

На початку XXI століття освіта зазнає значних змін під впливом цифровізації та розвитку інформаційних технологій. Інформаційне суспільство створює нові можливості для освітнього процесу, але водночас породжує ряд викликів, які потребують адаптації освітніх систем. Розвиток цифрових технологій змінює традиційні моделі навчання, методи навчання, а також роль викладача в освітньому середовищі [1].

Одним із головних викликів цифрової ери є необхідність розвитку цифрових компетенцій. Учні та вчителі мають бути інформаційно грамотними, критично оцінювати інформацію та ефективно використовувати цифрові технології в освіті. Важливо не лише забезпечити доступ до новітніх технологій, а й навчити їх ефективно ними користуватися, щоб уникнути поверхневого сприйняття знань [2]. Водночас існує проблема цифрової нерівності. Доступ до сучасних технологій суттєво відрізняється між міськими та сільськими школами, а також між різними соціальними групами. Це може збільшити соціальні диспропорції та обмежити можливості професійного розвитку студентів у майбутньому.

Цифрове середовище також породжує нові загрози, зокрема проблеми інформаційної безпеки. Серйозними викликами для освітнього процесу стають кіберзагрози, маніпуляції та витік персональних даних. Необхідно запровадити навчальні програми з кібербезпеки, щоб студенти та викладачі могли захистити свої дані та особистість [3]. Крім того, змінюється роль вчителя. Викладачі тепер є не лише джерелами знань, а й модераторами навчального процесу, спрямовуючи учнів у самостійний пошук інформації та формування власних поглядів.

Незважаючи на виклики, інформаційне суспільство відкриває нові можливості для освіти. Завдяки цифровим платформам, бібліотекам та онлайн-курсам студенти отримують доступ до якісних освітніх ресурсів незалежно від свого географічного розташування [1]. Технологія також сприяє персоналізації навчального процесу. Використання адаптивних технологій дозволяє створювати індивідуальні навчальні маршрути, які відповідають здібностям і потребам кожного учня [2]. Все більшого поширення набуває дистанційна освіта, що дає можливість отримати знання людям з обмеженими можливостями, зайнятим фахівцям і жителям віддалених регіонів.

Нові педагогічні моделі, такі як змішане навчання та інтерактивне навчальне середовище, стимулюють допитливість і мотивацію учнів. Це сприяє підготовці випускників, здатних до самостійного навчання та адаптації до мінливого ринку

праці [3]. Крім того, цифрові технології розширюють можливості міжкультурної комунікації. Студенти можуть співпрацювати з однолітками з різних країн, що сприяє формуванню глобальної освітньої спільноти [4]. Використання штучного інтелекту в освіті дозволяє аналізувати успішність студентів і пропонувати їм індивідуальні навчальні рішення [2].

Сучасна освіта переживає активну цифрову трансформацію, і цей процес тільки набирає обертів. Сьогодні технології вже широко використовуються в освітньому процесі: школи та університети впроваджують онлайн-курси, інтерактивні платформи та адаптивне навчання. Дистанційна освіта та гібридні моделі стають звичними форматами навчання, що особливо актуально у світлі глобальних викликів, таких як пандемії чи політичні кризи. Водночас залишаються актуальними такі виклики, як нерівний доступ до цифрових ресурсів, необхідність адаптації освітніх програм до технологій, що швидко змінюються, питання інформаційної безпеки. Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві пов'язані з подальшою інтеграцією технологій у навчальний процес. Передбачається, що майбутнє освіти буде пов'язане з широким використанням віртуальної та доповненої реальності для захоплюючого навчання, розширенням можливостей адаптивного штучного інтелекту та повною персоналізацією навчального процесу. Ще одним важливим напрямком є підготовка вчителів до роботи в цифровому суспільстві: вони мають не лише викладати предмети, а й навчати цифровій грамотності та формувати в учнів навички критичного мислення. З огляду на це ключовими завданнями сучасної освіти є розширення доступу до технологій, розробка ефективних навчальних програм, що відповідають реаліям цифрової епохи, розвиток культури відповідального використання цифрових ресурсів. Освіта має не лише відповідати на виклики сучасності, але й формувати майбутнє, готуючи нові покоління до життя у високотехнологічному, інформаційно насиченому суспільстві.

Список літератури

1. Биков В.Ю., Пінчук О.П. (ред.). Цифрова трансформація відкритих освітніх середовищ: колективна монографія / [колектив авторів]; за ред. В.Ю. Бикова, О.П. Пінчук. Київ: ФОРМ Ямчинський О.В. 2019. 186 с.

2. Voronkova V., Kaganov Y., Metelenko N. Formation of digital society and digital man values in the globalization conditions and industry 4.0. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporozhzhia : Publishing house “Helvetica”. 2022. № 11 (88). P. 16–25.

3. Бобро Н. Вплив на економічний розвиток цифрової трансформації університетів. Сталий розвиток економіки. 2024. № 3(50). С. 311-315.

4. Kušnir J., Kravchenko T. Challenges and opportunities of scientific communication in the age of information technologies. Вектори розвитку сучасної освіти: духовність, взаємодія, комунікація, компетентність: монографія. Н.М. Авшенюк, Г.В. Товканець та колектив авторів. За заг. ред. Н.М. Авшенюк, Г.В. Товканець. Ужгород: РІК-У. 2024. 452 с.

УДК 349.2

Коляда Т. А.

доцент кафедри менеджменту, маркетингу
та забезпечення якості у фармації НФаУ

ГНУЧКІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний ринок праці характеризується динамічними змінами, зумовленими розвитком цифрових технологій, глобалізацією, зростанням мобільності працівників та зміною підходів до організації трудової діяльності. Одним із найпомітніших трендів є поширення гнучких форм зайнятості, що пропонують альтернативу традиційним трудовим відносинам.

Традиційні норми трудового законодавства, орієнтовані на регулювання стандартних трудових відносин, часто не враховують специфіку цих форм праці. Це створює проблеми в забезпеченні трудових прав працівників, хоча поширення гнучких форм зайнятості породжує низку викликів для правового регулювання.

В Україні ці питання набувають особливої актуальності в умовах економічних викликів, впливу воєнного стану та прагнення гармонізувати національне законодавство з європейськими стандартами. Ухвалення Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» та внесення змін до Кодексу законів про працю України демонструють прагнення держави адаптувати правове регулювання до нових реалій. Проте залишається необхідність у комплексному дослідженні проблем гнучкої зайнятості та розробці правових механізмів, які забезпечать баланс інтересів між працівниками й роботодавцями [1].

Гнучкі форми зайнятості - це нетипові моделі трудових відносин, які забезпечують адаптивність організації праці до змін соціально-економічного середовища, індивідуальних потреб працівників і роботодавців, а також умов ринку праці.

Основними характеристиками гнучких форм зайнятості є: варіативність у виборі робочого часу, місця виконання роботи та умов праці; можливість для працівника поєднувати кілька джерел доходу; нестандартні трудові відносини між роботодавцем і працівником.

Гнучкі форми зайнятості набувають дедалі більшого поширення в умовах цифрової економіки та глобалізації. Вони сприяють підвищенню мобільності працівників і роботодавців, однак водночас породжують нові виклики в сфері правового регулювання та соціального захисту.

В Україні трудове законодавство поступово адаптується до сучасних викликів, включаючи гнучкі форми зайнятості. Гнучкі форми зайнятості, врегульовані трудовим законодавством України та охоплюють низку варіантів організації праці. Часткова зайнятість передбачена ст. КЗпП України, яка надає

працівникові право працювати на умовах скороченого робочого дня або тижня за погодженням із роботодавцем [2].

Сезонна зайнятість регулюється окремими нормативно-правовими актами, зокрема Постановою Кабінету Міністрів України №278 від 28 березня 1997 року, що визначає перелік сезонних робіт і галузей [3]. Робота за сумісництвом врегульована ст. 102-1 КЗпП, де встановлено порядок і правила роботи працівників у кількох роботодавців одночасно [2]. Дистанційна робота була легалізована у 2020 році шляхом внесення змін до КЗпП, зокрема у статті 60-1 та 60-2, де визначено порядок оформлення дистанційної та надомної роботи, а також права і обов'язки сторін. Гнучкий графік роботи передбачений ст. 60 КЗпП дозволяє узгоджувати режим робочого часу між працівником і роботодавцем. Проектна зайнятість, що реалізується через строкові трудові договори, регламентується ст. 23 КЗпП України, яка дозволяє укладення договорів на певний строк або до завершення визначеної роботи. Робота за викликом формально не врегульована як окремий вид зайнятості, проте може бути реалізована через укладення строкових або цивільно-правових договорів [2].

Також існують форми зайнятості, які потребують більш чіткого правового регулювання. Однією з таких є фріланс, який переважно оформлюється через цивільно-правові договори, зокрема договори підряду або надання послуг. Однак фрілансери фактично позбавлені багатьох трудових гарантій, що створює прогалини у їхньому соціальному захисті. Аутстафінг та аутсорсинг в Україні також залишаються нерегульованими в межах трудового законодавства, а питання, пов'язані з цими формами зайнятості, вирішуються здебільшого за допомогою норм цивільного та господарського права. Гіг-зайнятість була частково врегульована завдяки впровадженню Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» у 2021 році, який запровадив поняття гіг-контрактів у межах правового режиму «Дія City». Проте ці положення обмежуються лише ІТ-сферою і не охоплюють інші галузі економіки. Крім того, робота за викликом також залишається недостатньо врегульованою, що зумовлює потребу в розробці окремих законодавчих механізмів, які б забезпечували соціальний захист працівників, зайнятих у цьому форматі [5].

Гнучкі форми зайнятості є невід'ємною складовою сучасного ринку праці, що відповідає динамічним змінам у соціально-економічному розвитку та технологічному прогресі. Вони створюють значні можливості для підвищення ефективності трудової діяльності, забезпечення зайнятості в умовах нестабільності та розширення доступу до ринку праці для окремих категорій населення. Водночас впровадження таких форм праці потребує адекватного правового регулювання, яке б забезпечувало дотримання трудових прав працівників та баланс інтересів між ними і роботодавцями.

Основними викликами для правового регулювання гнучких форм зайнятості в Україні є: недостатня адаптація трудового законодавства до умов цифрової економіки та нетипових моделей зайнятості; ризики обмеження соціального захисту працівників, зайнятих у таких формах, зокрема у сфері пенсійного забезпечення, страхування та охорони праці; необхідність чіткого визначення правового статусу працівників, які працюють на умовах фрілансу, аутсорсингу чи дистанційної роботи; проблеми в регулюванні робочого часу, компенсації понаднормових годин та забезпеченні права на відпочинок.

На нашу думку, з метою подолання зазначених викликів необхідно: вдосконалити національне трудове законодавство з урахуванням міжнародного досвіду та рекомендацій Міжнародної організації праці щодо регулювання гнучких форм зайнятості; запровадити ефективні механізми соціального страхування для працівників, зайнятих у нетипових формах трудової діяльності; забезпечити доступність юридичних консультацій для працівників і роботодавців щодо реалізації прав і обов'язків у межах гнучких трудових відносин; впровадити державний моніторинг за дотриманням трудових прав у сфері гнучкої зайнятості та розробити стимулюючі заходи для роботодавців, які забезпечують належні умови праці.

Отже, реформування трудового законодавства в контексті гнучких форм зайнятості має базуватися на принципах справедливості, інклюзивності та збалансованості інтересів усіх учасників ринку праці. Це сприятиме не лише підвищенню якості зайнятості, але й забезпеченню соціально-економічної стабільності в країні.

Список літератури

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року № 322- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

3. Про затвердження Списку сезонних робіт і сезонних галузей : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.1997 року № 278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/278-97-%D0%BF#Text>

4. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 року № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>

УДК 343.1:378.047

Кондратюк Н. С.

здобувачка вищої освіти

Державного податкового університету

Науковий керівник:

Параниця С. П.

к.ю.н., доцент,

завідувач кафедри правоохоронної діяльності

Державного податкового університету

СПЕЦІАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ В ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Підготовка фахівців у галузі правоохоронної діяльності є однією з важливих складових забезпечення правопорядку та безпеки в суспільстві. Професіонали, які працюють у цій сфері, повинні мати не лише загальні юридичні знання, а й специфічні навички та вміння, які дозволяють ефективно здійснювати правоохоронну діяльність у різних умовах. Спеціальні дисципліни, що

включаються в навчальний план для здобувачів спеціальності «Правоохоронна діяльність», є важливим елементом цієї підготовки. Спеціальні дисципліни для студентів, які навчаються за спеціальність «Правоохоронна діяльність», спрямовані на формування необхідних професійних знань та практичних навичок у сфері правопорядку, кримінального правосуддя, забезпечення безпеки громадян і запобігання злочинності. Вони охоплюють як теоретичні, так і практичні аспекти, дозволяючи майбутнім правоохоронцям здобути знання, що безпосередньо стосуються їхньої майбутньої професійної діяльності [1, с. 319].

Залежно від специфіки підготовки, можна виділити кілька основних груп спеціальних дисциплін. По-перше, це дисципліни з кримінального та адміністративного права. Ці дисципліни є базовими для розуміння сутності правопорушень, процедур досудового розслідування, притягнення осіб до відповідальності. Серед таких предметів виділяються кримінологія, яка вивчає причини і умови кримінальної злочинності, а також методи боротьби з нею, кримінальний процес, що охоплює порядок здійснення кримінального переслідування, досудовий та судовий процеси, докази, права і обов'язки учасників процесу, та адміністративне право і процес, що регулює правопорушення у сфері публічного управління і застосування адміністративних санкцій.

По-друге, в підготовці майбутніх правоохоронців важливе місце займають дисципліни з криміналістики та техніки розслідування. Криміналістика є важливою складовою навчального процесу, яка забезпечує майбутніх правоохоронців знаннями про методи збору доказів, їх дослідження, ідентифікації злочинців, а також технічні засоби, що застосовуються в криміналістичних дослідженнях. Серед таких дисциплін важливими є криміналістичні методи розслідування, що вивчають різні техніки збору, фіксації та аналізу доказів, і судова експертиза, яка аналізує види експертиз, методи їх проведення та роль експертів у кримінальному процесі.

Також слід відзначити, що серед спеціальних дисциплін важливе значення мають предмети з управління та організації правоохоронної діяльності. Ці дисципліни спрямовані на формування організаційних і управлінських навичок, які є необхідними для ефективної роботи правоохоронних органів. Теорія та практика організації правоохоронної діяльності вивчає особливості функціонування правоохоронних органів, принципи їх взаємодії та координації дій у боротьбі з правопорушеннями, а стратегічне управління в правоохоронних органах орієнтоване на вивчення управлінських стратегій та планування діяльності органів на різних рівнях.

Не менш важливим аспектом є, що у навчальний процес включені дисципліни з психології та соціології правоохоронної діяльності. Знання психології та соціології є важливими для ефективної комунікації з громадянами та професійної діяльності правоохоронця. Майбутні фахівці повинні вміти працювати з людьми в стресових ситуаціях, розуміти мотиви правопорушників і застосовувати психологічні методи впливу. Психологія правоохоронної діяльності вивчає аспекти, пов'язані з поведінкою злочинців, жертв правопорушень і психологічну підготовку самого правоохоронця, а соціологія злочинності та правопорушень аналізує соціальні фактори, що сприяють

виникненню злочинності, та шляхи її подолання через зміни в соціальному середовищі.

Зазначимо, що особливу увагу в підготовці приділяють дисциплінам, пов'язаним з правоохоронною тактикою. Цей блок дисциплін охоплює вивчення конкретних методів і тактик, що застосовуються правоохоронцями при виконанні службових обов'язків. Тактика дій при затриманні правопорушників вивчає методи ефективного й безпечного затримання злочинців у різних ситуаціях, а тактика розслідування тяжких злочинів охоплює аналіз найскладніших випадків кримінальних розслідувань і способи їх вирішення.

Підсумовуючи наголосимо, що ключовим аспектом підготовки здобувачів спеціальності є їхня практична підготовка. Це включає стажування в правоохоронних органах, участь у симуляціях розслідувань, тренуваннях з тактичних дій, а також роботу з реальними кримінальними справами під керівництвом досвідчених фахівців. Практична підготовка є основою для того, щоб студенти могли застосовувати теоретичні знання в реальних умовах та підготуватися до реальної професійної діяльності [2, с. 79].

Отже, спеціальні дисципліни є основою для формування висококваліфікованих фахівців у сфері правоохоронної діяльності. Вони забезпечують не тільки глибоке розуміння правових норм, але й формують практичні навички, які необхідні для ефективної боротьби зі злочинністю, підтримання правопорядку та забезпечення безпеки громадян. Сучасна підготовка майбутніх правоохоронців повинна поєднувати класичні юридичні дисципліни з інноваційними методами роботи, які відповідають вимогам часу та розвитку правової системи.

Список літератури

1. Сафронова Г. Освіта – як стратегічний ресурс соціально-економічного і культурного розвитку та вирішальний чинник у підготовці кваліфікованого правоохоронця. *Збірник наукових праць Донецького державного університету внутрішніх справ*. 2024. С. 319-322.

2. Коченко І. Педагогічні умови формування цифрової компетентності майбутніх правоохоронців у процесі фахової підготовки. *SWorldJournal*, 1(14-01). 2022. С. 78–85.

УДК 347.73

Палюх О. М.

к. е. н.,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державний податковий університет

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Юридична відповідальність за порушення норм бюджетного законодавства регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких провідне місце займають Конституція України, Бюджетний кодекс України, Кримінальний кодекс України, а також Кодекс України про адміністративні правопорушення. Ці

акти визначають підстави, порядок і види відповідальності залежно від характеру правопорушення [1].

Адміністративні правопорушення у сфері бюджетного законодавства охоплюють дії, пов'язані з нецільовим використанням коштів, порушенням порядку складання, затвердження або виконання бюджету. Зокрема, стаття 164-12 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає штрафні санкції за зазначені порушення. Адміністративна відповідальність застосовується здебільшого до посадових осіб, відповідальних за виконання бюджетних повноважень [2].

Це окремий вид відповідальності, що покладається на суб'єктів бюджетного процесу за порушення фінансової дисципліни. Найбільш поширеними заходами фінансової відповідальності є зупинення бюджетних асигнувань, накладення штрафів або відшкодування збитків, завданих державі [3, 244]. Особливої актуальності набуває фінансова відповідальність у контексті державних закупівель, де порушення порядку використання бюджетних коштів можуть мати суттєві наслідки для державного бюджету.

Кримінальна відповідальність застосовується у випадках найбільш серйозних порушень бюджетного законодавства, які спричиняють значну шкоду державним або суспільним інтересам. Зокрема, стаття 210 Кримінального кодексу України передбачає покарання за нецільове використання бюджетних коштів або перевищення повноважень у сфері бюджету. На практиці до кримінальної відповідальності часто притягуються посадові особи, чії дії призвели до суттєвих фінансових втрат [4, с. 89].

Контролюючі органи, такі як Рахункова палата та Державна аудиторська служба України, відіграють ключову роль у запобіганні порушенням бюджетного законодавства. Вони зосереджуються на виявленні недоліків у бюджетному процесі та забезпеченні відповідальності за допущені правопорушення. Проведення регулярного аудиту бюджетних коштів дозволяє знизити ризик порушень та сприяє підвищенню фінансової дисципліни [5].

Одним із напрямів запобігання порушенням у бюджетній сфері є підвищення рівня правової обізнаності посадових осіб, залучених до бюджетного процесу. Проведення семінарів, тренінгів і сертифікаційних програм сприяє правильному застосуванню норм законодавства на практиці.

Юридична відповідальність за порушення норм бюджетного законодавства є важливим елементом забезпечення фінансової дисципліни. Удосконалення правових норм та механізмів їх застосування, а також підвищення ефективності діяльності контролюючих органів сприятиме зменшенню кількості правопорушень у цій сфері.

Список літератури

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. Доступний на офіційному сайті Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 23.01.2025).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Доступний на офіційному сайті Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 23.01.2025).

3. Кучерявенко М. П. Фінансове право України: навчальний посібник. Харків: Право, 2020. 456 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/FinPravo_2010.pdf (дата звернення: 23.01.2025).

4. Гурковська К. А., Мороз О. Б., Назар Ю. С., Сукмановська Л. М. Фінансове право України: навчальний посібник (у схемах, таблицях та коментарях). Львів: ЛьвДУВС, 2016. 308 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hurkovska_Kateryna/Finansove_pravo_Ukrainy.pdf (дата звернення: 23.01.2025).

5. Дем'янюк А. В. Прозорість і відповідальність у бюджетній системі України: монографія. Львів: Світ, 2020. 278 с. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/54.pdf (дата звернення: 23.01.2025).

УДК 343.138-343.148

Фігурський В. М.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівський національний університет імені Івана Франка

**КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ
ПІЗНАВАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СУДОМ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ**

Системний підхід до вивчення процесуальних дій пізнавальної спрямованості в суді першої інстанції дає можливість розглянути не лише їх окремі види, але й групи, з'ясовуючи структуру системи цих дій. Адже ці дії мають різноманітну процесуальну природу, відмінності у механізмі процесуального пізнання, порядку проведення тощо.

Йдеться про класифікацію процесуальних дій пізнавальної спрямованості, що проводять під час розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції.

На жаль, в українській теорії кримінального процесу вкрай мало уваги приділяється дослідженню цих дій, зокрема їх класифікації.

Виняток становить дисертаційна робота І. Шепітько, присвячена судовому розгляду (судовому слідству) в системі судового провадження у першій інстанції. На думку авторки, «за своєю пізнавальною сутністю судові дії можуть бути поділені на дії вербального та невербального характеру, а також інші дії пізнавального характеру» [1, с. 87].

Хоча наведена групофікація була розроблена в контексті слідчих дій, утім вона прийнятна й для поділу на види процесуальних дій пізнавальної спрямованості, що

проводять під час судового розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції.

Окрім того, означені дії можливо класифікувати за низкою інших критеріїв.

За значенням як засобу кримінального процесуального доказування:

а) основні процесуальні дії (судовий допит, оголошення показань і документів, відтворення звуко- і відеозаписів, одержання консультацій та роз'яснень спеціаліста, пред'явлення для впізнання, судовий огляд, проведення судової експертизи);

б) інші процесуальні дії (витребування та отримання судом доказів від учасників судового провадження, тимчасовий доступ до речей і документів, окремі слідчі (розшукові) дії за судовим дорученням).

За суб'єктом ініціювання проведення:

а) процесуальні дії, що проводять за клопотанням учасників судового провадження (допит обвинуваченого, свідка, потерпілого, огляд речових доказів, пред'явлення для впізнання, окремі слідчі (розшукові) дії за судовим дорученням, тимчасовий доступ до речей і документів, витребування та отримання доказів від учасників судового провадження);

б) процесуальні дії, що проводять як за клопотанням учасників судового провадження, так і з ініціативи суду (повторний допит свідка, потерпілого, допит експерта, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, оголошення показань і документів, відтворення звуко- і відеозаписів, судова експертиза, огляд на місці, усні консультації або письмові роз'яснення спеціаліста).

Відповідь на питання про ініціаторів проведення низки процесуальних дій пізнавальної спрямованості міститься у кримінальному процесуальному законі. Водночас, щодо деяких з цих дій відповідне правове регулювання відсутнє. Йдеться зокрема про оголошення показань, відтворення звуко- і відеозаписів, усні консультації або письмові роз'яснення спеціаліста та пред'явлення для впізнання.

Під час судового розгляду кримінального провадження переважно оголошують показання осіб, допитаних у досудовому розслідуванні. Засобом фіксації таких показань є протокол допиту з додатками. Згідно з п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК України протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, є документами. У відповідності до ч. 1 ст. 358 КПК України протоколи слідчих (розшукових) дій та інші долучені до матеріалів кримінального провадження документи, якщо в них викладені чи посвідчені відомості, що мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження, повинні бути оголошені в судовому засіданні за ініціативою суду або за клопотанням учасників судового провадження.

У правозастосовній діяльності така процесуальна дія як відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводиться як за клопотанням сторін [2, 3, 4], так і з ініціативи суду [5, 6, 7]. Оскільки відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України матеріали звукозапису, відеозапису, за наявності ознак, викладених у

ч.1 цієї статті, вважаються документами, то підхід до суб'єкта ініціювання зазначеної процесуальної дії пізнавальної спрямованості, як уявляється, має бути аналогічним порядку, встановленому ч. 1 ст. 358 КПК України, – за ініціативою суду або за клопотанням учасників судового провадження.

Стосовно залучення спеціаліста з метою його усних консультацій або письмових роз'яснень, то в судовій практиці така процесуальна дія може проводитись з ініціативи суду. Зокрема, місцевий суд за відсутності відповідних клопотань учасників судового провадження прийняв рішення про залучення спеціаліста для вирішення питання про те, чи пошкоджений флеш накопичувач та чи наявні на ньому файли для відтворення [8].

Натомість пред'явлення для впізнання здійснюється в судовому засіданні за клопотанням учасників судового провадження [9].

Насамкінець, згідно з усталеною судовою практикою та правовою позицією касаційної інстанції [10] огляд речових доказів під час судового розгляду кримінального провадження проводиться лише за клопотанням учасників судового провадження. Обґрунтовану критичну оцінку такому правозастосовному підходу вже надано у доктрині кримінального процесу [11, с. 74-77].

За суб'єктом проведення:

а) процесуальні дії, що проводять сторони кримінального провадження (судовий допит, тимчасовий доступ до речей і документів);

б) процесуальні дії, що проводить суд (усі, крім судового допиту, тимчасового доступу до речей і документів, окремих слідчих (розшукових) дій за судовим дорученням, витребування та отримання доказів від учасників судового провадження);

в) процесуальні дії, що не проводять ні сторони кримінального провадження, ні суд (окремі слідчі (розшукові) дії за судовим дорученням).

За можливістю суду та сторін кримінального провадження самостійно проводити процесуальні дії:

а) процесуальні дії, що самостійно не проводять ні сторони кримінального провадження, ні суд (окремі слідчі (розшукові) дії за судовим дорученням);

б) процесуальні дії, що самостійно проводять суд або сторони кримінального провадження (усі інші).

За способами фіксації ходу та результатів:

а) процесуальні дії, факт та наслідки проведення яких підлягають фіксації у протоколі та на технічному носії (огляд на місці, судовий огляд речових доказів за їх місцезнаходженням, окремі слідчі (розшукові) дії за судовим дорученням);

б) процесуальні дії, факт та наслідки проведення яких підлягають фіксації у журналі судового засідання та на технічному носії (усі інші).

За місцем проведення:

а) процесуальні дії, що проводять за межами будівлі суду (огляд речових доказів за їх місцезнаходженням, огляд на місці, тимчасовий доступ до речей і документів, окремі слідчі (розшукові) дії за судовим дорученням);

б) процесуальні дії, що проводять у залі судового засідання (усі решта).

Список літератури

1. Шепітько І.І. Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. 269 с.

2. Ухвала Ковпаківського районного суду м. Суми від 11 березня 2021 р. у справі № 592/12042/17 (провадження № 1-кп/592/221/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95456038>

3. Ухвала Корабельного районного суду м. Миколаєва від 28 вересня 2021 р. у справі № 488/1101/20 (провадження № 1-кп/488/144/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99989663>

4. Ухвала Сумського районного суду Сумської області від 21 жовтня 2021 р. у справі № 587/1821/20 (провадження № 1-кп/587/82/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100450083>

5. Вирок Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 22 квітня 2022 р. у справі № 176/378/19 (провадження № 1-кп/176/86/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104057900>

6. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 1 березня 2023 р. у справі № 335/8145/21 (провадження № 1-кп/335/197/2023). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109265145>

7. Вирок Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 7 листопада 2024 р. у справі № 176/2498/21 (провадження № 1-кп/176/32/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122861117>

8. Ухвала Солонянського районного суду Дніпропетровської області від 26 квітня 2023 р. у справі № 184/1745/22 (провадження № 1-кп/192/60/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110450959>

9. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 5 грудня 2024 р. у справі № 204/8440/23 (провадження №1-кп/204/440/24). URL: <https://opendatabot.ua/court/123848707-7f3ea74ce4ba0ec50a14176f2daefca4>

10. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 1 березня 2018 р. у справі № 184/2220/15-к (провадження № 51-620км17). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/C005670?an=3>

11. Тимошук В. Є. Судовий огляд: процесуальне і криміналістичне дослідження: дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань – 08 «Право») / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022. 251 с.

Шевчук М. О.

кандидат юридичних наук
докторант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та
права імені Леоніда Юзькова

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному цифровому світі, де інформація стала одним із найцінніших ресурсів, питання інформаційної безпеки набуває все більшої актуальності. Кібератаки, шахрайство в Інтернеті, витік персональних даних – це лише деякі з загроз, з якими стикаються суспільство та окремі особи. Тому формування культури інформаційної безпеки є одним з найважливіших завдань сучасності.

Як слушно зазначає О. Маркозова, інформаційне суспільство та його система цінностей, з одного боку, сприяють розвитку самостійної особистості та розкриттю її внутрішнього потенціалу, а з іншого боку, створюють загрозу традиційним цінностям і культурі. Сучасна цивілізація стрімко перетворюється на «суспільство ризиків», що ускладнює багато аспектів життєдіяльності людини [1, с. 179]. Процес освоєння інформаційної сфери пов'язаний з низкою труднощів, що вимагають від людини постійного розвитку інформаційної культури, аби адекватно реагувати на динамічні зміни інформаційного середовища [2; 3].

Необхідно дати визначення поняттю «культура інформаційної безпеки». Під культурою інформаційної безпеки суспільства можна розуміти сукупність певних знань, умінь, навичок і високий рівень свідомості, в тому числі й правової, в інформаційній сфері [4]. Важливо зауважити, що тут в якості спеціальних знань, умінь і навичок виступають, зокрема:

- здатність реалізації інтересів кожного члена інформаційного суспільства;
- чітке бачення переваг від використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- уміння критично оцінювати одержувану інформацію з точки зору її достовірності, корисності або шкідливості, актуальності, повноти тощо;
- навички ефективного протистояння можливим викликам і загрозам глобального інформаційного простору [4].

На підставі цього стає зрозуміло, що інформаційна культура суспільства – це не просто знання, а здатність застосовувати їх на практиці. Вміння знаходити достовірну інформацію, аналізувати її та використовувати для прийняття рішень є ключовим у сучасному світі. Саме такі навички дозволяють нам ефективно функціонувати в інформаційному суспільстві. Сильне інформаційне суспільство країни, що володіє високим рівнем інформаційної культури, може ефективно протистояти всім викликам сучасного інформаційного середовища, що є запорукою зміцнення національної безпеки не тільки в інформаційної, а й в інших сферах, де людина є визначальним фактором прийняття рішень (а це практично усі сфери).

Формування культури інформаційної безпеки – це складний процес, який потребує активної участі держави. Тільки за умови чіткої державної політики, спрямованої на розвиток інформаційної культури, ми зможемо забезпечити ефективний захист від кіберзагроз. Держава повинна не тільки розробляти стратегії, а й забезпечувати їх реалізацію. Особливу увагу слід приділити розробці та впровадженню програм, спрямованих на підвищення рівня кібербезпеки серед населення, зокрема серед найбільш вразливих груп. Основи державної культурної політики в цьому напрямку містять наступні завдання:

- формування інформаційної грамотності суспільства (проведення інформаційних кампаній, розробка навчальних програм для різних категорій населення);

- підвищення якості матеріалів та інформації, що розміщуються в засобах масової інформації та мережі Інтернет;

- зростання етичної та естетичної цінності, професійного рівня розповсюджуваних державними теле- і радіомовниками програм і продуктів;

- створення національної системи збереження та захисту електронної інформації, в тому числі й ресурсів в мережі Інтернет;

- міжнародне співробітництво, а саме: обмін досвідом та розробка спільних стратегій боротьби з кіберзлочинністю [4].

Отже, можна зробити висновок, що формування культури інформаційної безпеки є ключем до ефективного протистояння сучасним загрозам. Це не лише знання про технології чи правила безпеки, а й усвідомлений підхід до використання інформаційних ресурсів, відповідальність за свої дії у цифровому середовищі та підтримка етичних стандартів. Саме культура інформаційної безпеки дозволяє побудувати суспільство, де кожен розуміє цінність інформації, вміє її захищати та запобігати ризикам. Формування культури інформаційної безпеки – це спільна відповідальність держави, громадянського суспільства та кожного окремого користувача. Тільки за умов активної взаємодії на всіх рівнях ми зможемо створити безпечний інформаційний простір, що сприятиме гармонійному розвитку суспільства та забезпечить сталий поступ у цифрову епоху.

Список літератури

1. Маркозова О.О. Досягнення життєвого успіху людини в умовах інформаційного перевантаження // Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого” ; редкол. : А.П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2016. – № 4 (31). – С. 175-182. – (Серія : Філософія).

2. Прудникова О.В. Інформаційна культура : концептуальні засади та світоглядний сенс : монографія / О.В. Прудникова. – Х. : Право, 2015. – 352 с.

3. Прудникова О.В. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. : зб. наукових праць ; за заг. ред. В.П. Андрущенко. – К., 2013. – Вип. 30 (43). – С. 159-166. – (Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія).

4. Золотар О.О. Правові основи інформаційної безпеки людини: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 499 с.

УДК 316.624

Базиленко К. П.

аспірантка кафедри соціальної психології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ВИМУШЕНІ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ ЯК ОСОБЛИВА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Сучасна психологічна наука зосереджує значну увагу на вивченні акомодатції особистості до складних і невизначених умов життя, проте у контексті вимушеного переселення ця тема ще потребує ґрунтовних досліджень. Вимушене переселення відрізняється відсутністю позитивної мотивації до переміщення та зміною життєвих умов, що роблять нормальну життєдіяльність неможливою, створюючи постійну загрозу безпеці. Внаслідок військової агресії Росії Україна стала однією з країн із найбільшою кількістю внутрішньо переміщених осіб, що спричинило серйозні економічні, соціально-психологічні та правові наслідки. Це підкреслює необхідність посилення міждисциплінарних досліджень, спрямованих на розкриття різних аспектів життя таких осіб та їхньої адаптації.

На відміну від добровільної міграції, яка зазвичай покращує соціальний статус особи, вимушена міграція, за словами А.В. Путінцева та Ю.Є. Пашенка, суттєво погіршує його, спричиняючи втрату майна та доходів, а також створюючи безліч стресових ситуацій і труднощів адаптації. Особливо вразливими є діти та люди похилого віку, які переживають кризу ідентичності, втрату стабільності та знайомого середовища. Адаптація вимушених переселенців є складним і багатогранним процесом, що охоплює як внутрішні переживання, так і зовнішні ресурси, необхідні для інтеграції в нове соціокультурне середовище. Успіх цієї адаптації залежить не лише від зусиль самих переселенців, але й від підтримки з боку державних органів, соціальних інституцій та місцевих громад.

J. Gullahorn описав адаптацію вимушених переселенців як процес, що проходить через п'ять етапів: початковий оптимізм, зростаюче розчарування, піковий стрес, поступове покращення настрою й завершальну інтеграцію. У дітей 3–15 років вимушене переселення може викликати серйозні психологічні травми через зміну звичного середовища та втрату стабільності. Ці діти зазнають порушення емоційного стану, зростання тривожності, агресивності, почуття самотності та зниження соціалізації, що ускладнює їхнє навчання, виховання і формування особистості. R. Feuerstein зазначає, що в них може розвиватися синдром психологічної інкапсуляції, коли дитина уникає контактів з однолітками й позашкільних заходів, що посилює тривожність і ризик депресії. Зміни у родинному укладі, зменшення уваги до дитини й розвиток захисного фантазування додатково ускладнюють їхню адаптацію до нових умов, перешкоджаючи ресоціалізації[1].

Вимушений переїзд негативно впливає на фізичне й психічне здоров'я мігрантів, часто провокуючи фобії, неврози, посттравматичний стрес і навіть загострення хронічних захворювань. Попри відсутність мовного бар'єра та знайоме культурне середовище, переселенці стикаються з культурним шоком, соціально-психологічними бар'єрами й відчуттям чужорідності, що ускладнює адаптацію. Особливе значення має криза соціальної ідентичності, яка змінює сприйняття власного місця в суспільстві, послаблює інтеграцію в групу та адаптацію як особистості. Діти й люди похилого віку стають найуразливішими до цих змін, втрачаючи звичні речі й соціальні зв'язки, що поглиблює їхню самотність і відчуження. Освітній і виховний процес для дітей-переселенців потребує значних адаптацій, адже вони потрапляють до групи ризику через емоційний стрес і недостатність ресурсів для подолання труднощів, що може спричинити серйозні психологічні кризи.

На думку дослідників, вимушене переселення значно ускладнює ресоціалізацію дітей через психологічні травми, кризові стани, страхи та тривогу, що, за відсутності належної підтримки, може призводити до депривації, конфліктів і відчуження. Для поліпшення ситуації пропонується три основні напрями підтримки: інформаційний — надання батькам знань про виховання та вікові особливості дітей; терапевтичний — психологічна допомога, розвиток відповідального батьківства та особистісного зростання; творчий — сприяння взаємодії та створенню груп взаємодопомоги. Важливу роль у цьому процесі відіграє класний керівник, який координує співпрацю батьків, дітей і педагогів. Водночас серед літніх переселенців низька соціальна активність та втрата зв'язків посилюють почуття самотності й уразливості. У цьому контексті концепція життєвих позицій В. Франкла демонструє широкий спектр підходів: від конструктивного ставлення до життя й готовності допомагати іншим до захисного уникнення та ворожості, що тільки поглиблюють ізоляцію та комунікаційні труднощі[2].

Військова агресія Росії поставила Україну до десятки країн із найбільшою кількістю внутрішньо переміщених осіб, що спричинило значні економічні, соціально-політичні та соціально-психологічні наслідки. Переселенці стикаються з економічними труднощами, правовими питаннями, соціальним відчуженням і ризиком потрапляння у «пастку бідності», що вимагає активної підтримки соціальних працівників. Крім того, вони зазнають фізичних і психічних проблем, таких як загострення хронічних хвороб, фобії, неврози, енурез у дітей і посттравматичний стресовий розлад, що проявляється агресивністю, тривожністю та етнічною нетерпимістю. Ці виклики стосуються не лише дорослих, а й дітей та літніх людей, що робить проблему надзвичайно гострою.

Список літератури

1. Алексеенко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Бибик Д. Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.

2. Боровинська І. Є. Готовність внутрішньо переміщених осіб до оволодіння соціально-психологічними стратегіями життєвої успішності. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/br20190826.pdf>.

Волошина Ю. І.

аспірантка кафедри психології та особистісного розвитку,
спеціальність 053 «Психологія»,
ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПРАЦІВНИКІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

*«Як теплий одяг захищає від холоднечі, так витримка захищає від образ.
Множ терпіння і спокій духу, і образа, як би гірка вона не була, тебе не
торкнеться.»*

Л. да Вінчі

Сьогодення ставить перед нами все нові і нові виклики. Вже третій рік усі події нашого життя відбуваються на тлі війни і пов'язаних з нею переживань. Важко перебільшити негативний вплив цих подій на психічний стан людини. Відчуття постійного нервового напруження через загрозу життю і здоров'ю, а також втрати контролю над власним існуванням і переживання за близьких. Усе це викликає відчуття невпевненості, тривоги та роздратування, як наслідок виникає стрес та дистрес, що у свою чергу приводить до загострення соціальних конфліктів. Виникають небажані, а іноді і, взагалі, неприйнятні форми міжособистісної взаємодії та спілкування між людьми, які часто не відповідають моральним та етичним нормам. Зниженню рівня напруги і поліпшенню взаємин у спілкуванні, кращому засвоєнню моральних понять, прояву та реалізації вчинків, правильних з точки зору моралі і етики, повинна сприяти саме психологія. Висока культура спілкування сприяє налагодженню взаємин, сприяє психологічному комфорту, а також підвищенню професійної майстерності і компетентності. Таким чином психологічна культура здійснює вплив на професійне становлення фахівця у цілому і працівника харчової промисловості зокрема. У будь-якому соціальному середовищі не можна про це забувати. Спільнота працівників харчової промисловості не є виключенням.

Про значення культури у розвитку особистості писали майже два століття тому Г. Гегель і Г. Сковорода. Григорій Савич вважав, що освічена, культурна людина має опанувати символічну й образну мову як артефакти культури. Він застерігав від звуження й зведення освіти тільки до природничих наук [1].

Сучасний процес формування психологічної культури у професійному становленні працівників харчової промисловості, на нашу думку, є недостатньо дослідженим і потребує детальнішого розгляду і аналізу.

Нами здійснено пошук та розгляд понять «психологічна культура» і «професійне становлення». А також, у даному викладі, ми намагалися встановити взаємозв'язок між даними психологічними феноменами саме для фахівців харчової промисловості.

Проведений теоретичний пошук показав, що різноманітні аспекти проблеми психологічної культури були постійно в полі зору науковців: психологічна культура молодого вчителя (В. Войтко, В. Рибалка, Н. Чепелева), професійна

освіта молоді (В. Семиченко, Т. Титаренко), соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності (Л. Карамушка), психологічні і соціальні функції статеворольових стереотипів (Р. Ассаджолі, Дж. Мід, С. Московічі, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фром, К. Юнг, Р. Швалб, Б. Фрідман, К. Юнг та ін.).

У педагогічному словнику С. Гончаренка культура (від лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) трактується як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини й втілюються в результатах продуктивної діяльності [2].

Велика психологічна енциклопедія визначає поняття «культура» таким чином: «Культура – це продукт мисленневої, духовної або художньої діяльності, в якому відображається творча сила людини.

Психологічна культура у професійному становленні працівника харчової промисловості, на нашу думку, відіграє провідну роль, адже у будь-якому колективі необхідною умовою є наявність співпраці, яка у свою чергу є результатом вербальної та невербальної комунікації усіх учасників виробничого процесу. Спираючись на життєвий досвід, кожен з нас може пригадати як став свідком, чи особисто пережив ситуацію, особистої образи. Необережно, різко чи грубо сказане слово викликає фізичну реакцію усього організму у вигляді пришвидшеного серцебиття, почервоніння чи збліднення обличчя, тремтіння кінцівок тощо. Емоційно людина може реагувати відчуттями образи, роздратування чи злості. Існують випадки, як серед дітей так і серед дорослого населення, коли не в змозі відповісти кривднику, людина направляє усі пов'язані з образою емоції на саму себе. Так виникають соматичні прояви: різні хвороби, неврози і т. ін. Деякі ситуації, взагалі, можуть викликати комплекс проблем, що потім впливають на усе подальше життя людини. Психологія, як наука, що покликана врівноважувати та гармонізувати усе життя людини, при розгляді взаємозв'язку психологічної культури та професійного становлення, повинна бути присутня в усіх сферах життєдіяльності. Не виключенням є і психологічна культура у професійному становленні працівників харчової промисловості.

Потрібно нагадати, що діяльність фахівців з якості та безпечності харчової продукції є невід'ємною частиною функціонування харчової промисловості як запорука її успішності. Розглядаючи таке поняття, як контроль за якістю, ми можемо виділити його три категорії: контроль за якістю продукції, контроль за якістю роботи окремого співробітника чи відділу та підприємства в цілому, а також самоконтроль працівника. Зрозуміло, якщо не контролювати якість продукції, навіть у розвинених країнах вона може знизитись. В умовах жорсткої конкуренції з країнами Європи боротьба за якість продуктів харчування є дуже актуальною, інакше наша харчова промисловість може не витримати конкуренції із західноєвропейською. Отже, необхідно розуміти важливість всіх, виділених нами, категорій контролю за якістю у сфері харчових технологій не тільки для споживачів продуктів харчування, а і для підтримання життя та здоров'я всього людства [3].

Дослідники умовно поділяють професійну діяльність фахівця з технології харчування на виробничу та соціальну. Виробничу діяльність пов'язують із виконанням великої кількості функцій, службових обов'язків, вирішенням

виробничих та технологічних завдань чи проблем. Соціальну - з доступом до інформації, що регламентує функціонування підприємства харчування, міжособистісні взаємодії та комунікації [4].

Фахівець у галузі харчових технологій - це спеціаліст, що контролює продукти харчування протягом усього виробничого циклу, від вирощування сировини, через технологію виробництва до пакування та зберігання. Такий працівник може не тільки виконувати основну роботу, що передбачена посадовими інструкціями, а також розробляти та впроваджувати ефективні технології на різних етапах переробки харчової продукції. Якісна їжа – запорука здоров'я нації. Завданням харчової промисловості є максимально повна переробка сільськогосподарської продукції. Це можливо лише шляхом впровадження сучасних ефективних технологій, розробкою та застосуванням яких займаються працівники харчових виробництв. Важливо пам'ятати, що такий фахівець, хоч і не є представником професії «людина-людина», але працює для людей. Тому задля успішного професійного становлення фахівця у сфері харчової промисловості варто знати: технологію виробництва харчових продуктів; володіти навичками користування комп'ютером; знати положення законів України та Євросоюзу з питань харчової промисловості; знати вимоги до якості продукції та виробничих процесів харчової промисловості; знати посадову інструкцію тощо [5].

Відомий філософ Ф. Бекон свого часу зазначав: «Knowledge itself is power» («Знання – це сила»). Аналізуючи цей вислів, ми можемо з впевненістю сказати, що сильна економіка, як така, що базується на ефективній харчовій промисловості можлива тільки за умови продуктивної діяльності високоосвічених фахівців, розвиток яких передбачає комплексне поєднання професійних та психологічних дисциплін [3].

Розділяючи погляди багатьох науковців на сутність психологічної культури (Н. В. Чепелевої, В. В. Рибалки, тощо) ми також розуміємо її як інтегральне поєднання психологічної компетентності, ціннісно-сміслового компоненту (ставлення до людей, світу, власної діяльності), когнітивної складової та рефлексії. Компетентність ми розглядаємо як поєднання знань, умінь та здатності застосовувати їх в процесі життєдіяльності [6].

Ми вважаємо, що професійне становлення та психологічна культура тісно пов'язані, оскільки психологічна культура впливає на те, як особистість розвивається в професійному контексті та як вона взаємодіє з іншими людьми у роботі. Психологічна культура включає в себе здатність людини до самоусвідомлення, рефлексії над власними емоціями, вчинками та їх впливом на інших. Це дозволяє людині краще орієнтуватися в професійних ситуаціях, розвивати свої навички, а також бути більш адаптованою до змін. Важливу роль відіграє здатність до управління своїми емоціями та розуміння емоцій інших людей. Психологічна культура допомагає в цьому, оскільки включає розвиток емоційної інтелігенції, що дозволяє ефективно взаємодіяти з колегами, клієнтами та керівництвом.

У професійному становленні важливо вміти будувати здорові стосунки з іншими людьми. Психологічна культура сприяє розвитку таких навичок, як активне слухання, емпатія, конструктивна критика та ефективне вирішення конфліктів, що допомагає створювати сприятливу атмосферу для співпраці,

адаптуватися до професійних викликів. Психологічна культура також включає готовність до постійного навчання та розвитку, що особливо важливо в умовах швидких змін у професійних сферах. Вміння адаптуватися до нових вимог і викликів дозволяє людині зберігати стійкість і ефективно функціонувати в професійному середовищі. Професійна етика. Психологічна культура допомагає формувати цілісність особистості, яка базується на професійних стандартах і етичних принципах. Це важливо для підтримки довіри в професійних стосунках та для досягнення успіху в кар'єрі.

Загалом, психологічна культура є основою для ефективного професійного становлення, оскільки вона визначає, як людина сприймає себе, інших та свій професійний шлях.

Професійне становлення було досліджено у працях: О. Кокун [7], В. Балахтар [8], М. Белей [9], Т. Лазарева [10]. та інші. У цих роботах визначається специфіка різних підходів до психологічного вивчення цієї проблеми.

З точки зору психології процес професійного становлення - це процес саморозвитку людини впродовж всього її життя, під час якого відбувається становлення особливих видів суб'єктної активності особистості на основі розвитку і структурування множини її професійно-орієнтованих характеристик, що забезпечують здійснення функцій пізнання, спілкування та регуляції в певних видах діяльності і на етапах її професійного шляху.

Як вказує С. Максименко, сутність професійного становлення полягає в тому, що особистість, яка приймає на себе професійну роль, лише розпочинає засвоєння функціонального змісту професійної діяльності [11].

Можна зробити висновок, що у процесі професійного становлення психологічна культура є одним з головних чинників формування професійного та життєвого шляху особистості. Формування психологічної культури має безпосередній вплив на професійне становлення, адже пов'язано зі свободою особистості щодо прийняття рішень.

Список літератури

1. Кузнецова Т.В. Психологія культури. *Курс лекцій*. Київ. 2005.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник Київ. Либідь. 1997.
3. Чугаєва Н. Ю., Психологія харчової промисловості як фактор підготовки сучасних фахівців харчових технологій. *Технології розвитку інтелекту*. 2021. № 1 (29)
4. Пономарьов О.С., Заветний С.О. Модель соціальної складової професійної діяльності фахівця. Харків, 2008. 48 с.
5. Волошина Ю.І. Психологічні засади професійного становлення фахівців харчової промисловості. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку*: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. (Полтава, 22-23.02.2024) С.80-83.
6. Гончаренко С. А. Завдання психодіагностики у формуванні психологічної культури педагога. *Наукова спадщина І. О. Синиці в контексті сучасної педагогічної психології*. Матеріали Круглого столу, присвяченого науковій творчості відомого українського психолога Івана Омеляновича Синиці (Київ, 27 жовтня 2015 р.)
7. Кокун О.Н. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія, Київ, 2012 с. 200

8. Балахтар В.В. Професійно-особистісні новоутворення на різних стадіях професійного становлення фахівців із соціальної роботи. *Наука і освіта*. 2018. № 9-10

9. Белей М.Д. Професійне становлення у контексті їхніх ціннісних орієнтирів. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2011. № 17

10. Лазарева Т.А. Структура творчої особистості як основа для розробки системи професійної підготовки майбутнього інженера-технолога. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: збірник наукових праць. Серія 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики*. Вип. 19 (29) К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. С. 27-31

11. Волошина В.В. Теоретичний аналіз специфіки професійного становлення майбутнього психолога. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України*. Кам'янець–Подільський: Аксіома, 2010. № 8, 832 с.

УДК 615.851:7:159.942.5-053.6-054.7

Дуб В. Г.

канд. психол. наук, доцент
кафедри психології
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

Юнусова А. О.

студентка магістратури
факультету історії, педагогіки та психології
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ПІДЛІТКІВ

Актуальність теми зумовлена викликами війни. Пошук ефективних методів психологічної допомоги вразливим категоріям населення є першочерговою для сучасної практики.

Емоційний стан розуміємо як складне та тривале психічне явище, котре вміщує в собі одну чи більше емоцій, але на відміну від них, головною метою виникнення емоційного стану є пошук необхідних внутрішніх ресурсів або зовнішніх можливостей задля задоволення певної значущої потреби. Емоційний стан об'єднує настрої, потяги, бажання, внутрішні почуття, афекти й емоції. Емоції забарвлюють наше життя, надають сенс подіям, допомагають координувати міжособистісні стосунки.

Та війна привела до переживання таких негативних емоцій та станів як апатія, тривога, депресія, сум, страх, невизначеність, часті емоційні гойдалки, котрі впливають на життєдіяльність особистості. Якщо не працювати з складними та

негативними емоційними станами, то вони можуть привести до патохарактерологічних змін особистості.

Підлітки є найвразливішою частиною населення з огляду на незрілість в них процесів емоційної регуляції, аналітичного осмислення, ціннісно-світоглядних характеристик та поведінково-мотиваційних патернів [3]. У них спостерігаються дратівливість, нервовість, тривога, депресія, тремтіння, напади гніву, істерики, проблеми зі сном, хвилювання за майбутнє, через власну безпеку та за своїх близьких [2]. Такий стан потребує психологічної корекції.

Одним із пластичних, м'яких та ефективних видів психологічної корекції емоційних станів особистості є арт-терапія. Саме участь у творчій діяльності допомагає коригувати емоційні стани людини, вивільняти негативні емоції, знімати психічну та нервову напругу.

Мета програм корекції на основі арт-терапії полягає в нормалізації негативних емоційних станів, розумінні та сприйманні причин їх виникнення, наданні допомоги у адекватному їх вираженні внутрішньо переміщеними підлітками. Арт-терапевтична психокорекція передбачає використання різних методів і форм роботи, зокрема, ізотерапія, музикотерапія, глинотерапія, піскова терапія, лялькотерапія, мандалотерапія. Арт-терапія використовує творчість та мистецтво як засоби вираження та опрацювання емоційних станів. Арт-терапія дозволяє внутрішньо переміщеним підліткам безпечно виражати свої емоції, що виникли внаслідок пережитого травматичного досвіду, через символічні засоби (малювання, ліплення, музика, театральні вправи), що сприяє поліпшенню їхнього емоційного стану та розвитку емоційної грамотності [1]. Підлітки створюють історії, які їм треба прожити.

Використання арт-терапії при корекції негативних емоційних станів дає можливість:

1. Висловити негативні емоції за допомогою фарб, музики, глини, піску чи інших арт-терапевтичних засобів. Це особливо важливо під час роботи з негативом.

2. Допомагає з'ясувати суть проблеми. Намальовані, описані, відображені, створені як скульптури чи танцю символи несуть смислове навантаження та дозволяють зрозуміти стан підлітка.

3. Техніки арт-терапії дивовижним чином трансформують хворобливі й негативні переживання та допомагають знайти відповіді на питання підлітків, керувати стресом.

Шляхом спонтанного творчого самовираження арт-терапія актуалізує особистісні ресурси для подолання негативних емоцій, дає вихід накопиченої енергії (агресії), тим самим гармонізуючи емоційну сферу. Створюючи абстрактні образи, за підтримки арт-терапевта, внутрішньо переміщені підлітки знаходять відповіді на багато актуальних питань, досліджують страхи, гнів, переживання. Ці образи виникають неусвідомлено й спонтанно, а тому знижується тривожність і опір до самопізнання.

У арт-терапії задіяні унікальні невербальні й творчі компоненти та більш загальні терапевтичні процеси, що вважаються загальноновизнаними методами лікування травми (релаксація, занурення, десенсибілізація, когнітивні інтервенції, нарративні техніки й відволікання).

Отже, основне завдання арт-терапії при корекції негативних емоційних станів внутрішньо переміщених підлітків полягає в тому, щоб за посередництвом образів, символів, метафор, в яких кодується інформація на несвідомому рівні психіки, «витягнути» певну проблему, спроектувати її на свідомий рівень та пропрацювати пов'язані з нею негативні емоції та переживання й звільнитися від них.

Список літератури

1. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: *навч.-метод. посібник*. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
2. Назарець Л., Руденко Н. Аналіз психологічних реакцій на травматичний стрес внутрішньо переміщених осіб старшого підліткового віку. *Психологія: реальність і перспективи*. Збірник наукових праць РДГУ. Випуск 20, 2023. С. 127-134.
3. Сохор Н., Ясній О., Смахна О., Гашімова Н. Вплив війни та вимушеного переселення на психічне здоров'я дітей і підлітків. *НейроNews: психоневрологія та нейропсихіатрія*. К., ТОВ «Медичний журнал «Нейроньюс». № 8 (153). С. 16-19.

Жулковський В. В.

кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу ДКВС України
Пенітенціарна академія України

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ САМОГУБСТВ СЕРЕД ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

Самогубства серед працівників пенітенціарної системи є однією з найбільш нагальних проблем, з якими стикаються системи правопорядку у всьому світі. Персонал, який працює в установах для осіб, що перебувають під вартою, часто піддається стресу та емоційному перевантаженню. Внаслідок цього зростає ризик розвитку психічних захворювань, що можуть призвести до серйозних негативних наслідків. Цей феномен потребує глибокого аналізу для виявлення основних причин самогубств для цієї категорії працівників та розробки ефективних заходів щодо профілактики. Серед них зокрема варто виділити наступні:

1. Психологічний тиск та стрес на роботі

Один із основних чинників, що сприяють самогубствам серед персоналу пенітенціарної системи — це постійний стрес, пов'язаний із виконанням обов'язків. Персонал часто стає свідком насильства, конфліктів та тяжких психологічних станів ув'язнених. Така робота вимагає великого емоційного ресурсу і постійний контакт з агресією, депресією та психічними розладами у в'язнів може призвести до емоційного вигорання у працівників.

2. Недостатня психологічна підтримка

У багатьох випадках працівники пенітенціарної системи не отримують належної психологічної підтримки. Відсутність регулярних сеансів

психологічного консультування, стрес-менеджменту та підтримки з боку керівництва створює ситуацію, коли емоційний тиск накопичується і не має виходу. Це може призвести до розвитку депресії, тривожних розладів, а в крайніх випадках — до спроб самогубства.

3. Погані умови праці

Часто умови праці в пенітенціарних установах не відповідають необхідним стандартам безпеки та комфорту, що також негативно позначається на психоемоційному стані працівників. Надмірне фізичне навантаження, небезпека для життя, погана матеріальна база та недостатня оплата праці можуть спричинити розчарування та почуття безвиході серед співробітників, що в деяких випадках стає поштовхом до радикальних рішень.

4. Високий рівень насильства та загроза життю

Працівники пенітенціарної системи часто знаходяться в умовах, де насильство є постійною реальністю. Засуджені, особливо з агресивними схильностями, можуть ставити під загрозу життя та здоров'я персоналу. Психологічна травма від таких ситуацій може стати важким вантажем для працівників, що не мають достатнього ресурсу для його переживання [1, с. 112].

5. Стигматизація та соціальна ізоляція

Проблема соціальної ізоляції працівників пенітенціарної системи є ще одним важливим фактором. Їх робота часто не сприймається суспільством, що призводить до соціальної стигматизації. Працівники можуть відчувати себе «ізольованими» від нормального соціального середовища, що ще більше ускладнює їх психологічний стан.

6. Порушення внутрішнього морального балансу

Багато співробітників пенітенціарних установ можуть переживати моральну дилему щодо своєї роботи. Постійна взаємодія з людьми, які порушили закон, може спричинити внутрішній конфлікт між професійною етикою і власними моральними переконаннями. Відсутність можливості виражати ці суперечливі почуття часто призводить до психічного виснаження.

7. Низька заробітна плата та обмежені можливості кар'єрного росту

Економічні фактори також грають важливу роль у стані працівників пенітенціарної системи. Низька заробітна плата та обмежені можливості для професійного розвитку можуть викликати відчуття безперспективності та невдоволення своєю роботою. Це відчуття може бути додатковим стимулом для розвитку депресії та тривоги, що в кінцевому підсумку може призвести до крайніх рішень.

8. Проблеми в особистому житті

Крім професійних проблем, багато співробітників пенітенціарних установ стикаються з труднощами в особистому житті — розлученнями, проблемами у стосунках, фінансовими труднощами тощо. Відсутність достатньої підтримки на роботі може посилити ці труднощі і стати додатковим фактором у розвитку психічних розладів [2, с. 48].

Самогубства серед працівників пенітенціарної системи є серйозною соціальною проблемою, що має комплексний характер. Стрес, вигорання, умови праці та особисті труднощі — всі ці фактори взаємодіють, формуючи високий рівень ризику для працівників цієї сфери. Важливо вживати комплексних заходів для поліпшення умов роботи, надання психологічної підтримки, а також

соціального визнання та справедливої оцінки їхньої праці. Тільки таким чином можна значно знизити кількість самогубств серед персоналу пенітенціарної системи та забезпечити їхню психоемоційну стабільність.

Список літератури

1. Романовська Л.І., Попик Ю.В., Замула С.Ю. Модуль психолого-педагогічної компетентності: навч.-метод. посіб. Хмельницький: ХНУ, 2013. 326 с.

2. Сахнік О.В. Основи професійно-психологічної підготовки працівників установ виконання покарань та слідчих ізоляторів : навч.-метод. посіб. / за ред. І.М. Охріменка. Хмельницький: Державна пенітенціарна служба України; Хмельницьке училище ПКПП ДКВС України, 2016. 226 с.

УДК 159.923

Ковцун В. В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальності 053 «Психологія»
Національний університет водного господарства
та природокористування (м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Проблема стресостійкості актуальна в сучасній психології, тому значну увагу приділяють вивченню розвитку стресостійкості, зокрема впливу певних умов на формування ефективних стратегій копінгу зі стресом в умовах воєнного стану.

Мета дослідження – проаналізувати сучасні підходи та методики для підвищення стресостійкості студентів і умов військових дій.

У ситуації, коли особистість не може протистояти стресам, виникають негативні наслідки у психічній та ін. сферах. Це досліджували В. Моляко, М. Савчин, С. Яковенко. Цікаві розвідки, присвячені проблемі стресостійкості студентів (А. Баранова, В. Бодрова, Б. Варданян, Г. Косицького, Ю. Щербатих).

Студентство – період ранньої дорослості, коли закінчується фізичне дозрівання, набувається духовна зрілість, яка дозволяє самостійно вирішувати питання вибору; активізується ціннісно-орієнтаційна діяльність.

Під час дослідження було встановлено, що на студентський вік припадає найвища можливість розвитку інтелектуального комплексу, сенсорних процесів і сприймання, загальної реактивності й нейрон-динаміки, утворення складних психомоторних і інших навичок. Студентський вік є особливою онтогенетичною стадією соціалізації індивіда [1, с. 234].

Молодь у студентський період стає статево а психологічно, особистісно зрілою. Відбувається розвиток таких складових: «формування світоглядних, професійних, громадянських якостей; становлення стабільності рис характеру та інтелектуальних здібностей; переорієнтація цінностей та орієнтирів; формування соціальних цінностей» [2].

Треба визнати, що є дуже поширена проблема невміння чи небажання реалізувати власний потенціал для досягнення високого рівня розвитку інтелектуальної, моральної, фізичної сфери. Ця «проблема пояснюється з точки

зору фізіології, коли у особистості віком від 17 до 19 здатність до свідомої регуляції своєї поведінки порушене» [2].

М. Білова наголошує, що особи з високим рівнем стресостійкості мають розвинені когнітивно-інтелектуальні якості: «гнучкість та абстрактність мислення; мають виражену полінезалежність; здібність до концентрації власної уваги; продуктивність пам'яті та запам'ятовування» [3, с. 123].

В. Корольчук відзначає, що особи з високим рівнем стресостійкості мають певні характеристики: впевненість і активність, емоційно-вольовий самоконтроль, високі показники мотиваційної сфери, загальної та професійної інтернальності, готовність до діяльності, асертивності, просоціальності, високий рівень функціональних можливостей нервової системи, низький рівень чутливості до стресів та тривожності» [4, с. 210].

Нами досліджено, що стресостійкість залежить від оцінки стресових ситуацій, стратегії подолання стресу, особливостей індивідуальної саморегуляції, ступеня опрацювання травматичного досвіду соціальної підтримки та психологічної готовності до екстремальних ситуацій.

Науковці створили чимало теорій, концепцій, класифікацій, отримали експериментальні факти стосовно проблеми стресу, проте «Проблеми, які викликають стрес різні, але організм реагує на них однаковими біохімічними, фізіологічними змінами». Це доводить, що виникнення стресу залежить від суб'єктивних характеристик людини і ставлення до того, що відбувається.

«Рівень стресостійкості може формуватись під час динамічного процесу професійного становлення, та може зростати зі збільшенням загального рівня професійної компетентності або досвіду» [4, с. 218].

Аналіз проблеми стресостійкості у студентському віці повинен розпочинатись з визначення стресогенних факторів, котрі супроводжують студентів. Пріоритетне місце у житті здобувача освіти належить навчанню, з ним пов'язано чимало стресових факторів. Навчальний стрес є станом, під час якого спостерігається підвищена напруга тіла, відбувається зниження інтелектуального, емоційного потенціалу, що призводить у результаті до психосоматичних розладів» [5, с. 92].

«Найбільше вираженою формою навчального стресу є екзаменаційний стрес, який являється формою психічного стресу, що досить часто обумовлює екзаменаційний невроз» [5, с. 98].

Особливо стресогенними для студентів є ситуації оцінювання та контролю в силу їх особливого впливу.

Виділяють несприятливі чинники, які впливають на студента: «інтенсивна інтелектуальна діяльність; збільшене навантаження при обмеженій руховій активності; порушення звичного життя; виражені емоційні переживання та підвищена мобілізація вольових функцій» [6, с. 67].

Вважаємо, що стрес, який виникає у студентів у період сесії, є найвищою формою навчального стресу, який розвивається протягом усієї навчальної діяльності та проявляється у різних формах психічної активності.

Війна в державі сприяє зростанню стресових станів для всіх. Для студентського віку воєнний стан спонукає до зменшення важливості навчального процесу, професійної підготовки тощо, а тому закономірно, що збільшується роль психологічної служби щодо забезпечення постійної вчасної та

систематичної підтримки. У час війни неможливо уникнути стресів, які позначатимуться на ментальному, духовному здоров'ї студентів.

Стресостійкість студентів залежить від психолого-педагогічної супервізії, підтримки сім'ї, що має спрямовуватися на: формування емоційної стійкості; набуття власного досвіду подолання труднощів і ін.

Стресостійкість у студентів – комплексна властивість особистості, яка характеризується необхідною адаптацією до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів у процесі навчання. Щодо формування та розвитку стресостійкості у студентському віці, варто відзначити наступні чинники: [7, с. 155] «вміння адекватно вирішувати проблеми; позитивне налаштування на майбутнє; схвалення особистості зі сторони оточуючих людей; впевненість особистості у власних можливостях; задоволеність професією, яку обрала особистість».

Зокрема, В. Крайнюк відзначає, що «стресостійкість у студентському віці можлива через здійснення методів психологічного тренування, в якому мають використані вправи, що сприяють саморегуляції стану студента, активізації психічних функцій, мотивують студентів для розвитку тих чи інших компонентів психіки тощо» [8]. На думку Г.Ришко «до ефективних засобів формування стресостійкості відносять вибір копінг-поведінки та зниження показників прояву тривожності» [7, с.156]. Г.Мигаль і О.Протасенко пропонують поділ напрямів емпіричного дослідження стресостійкості за природою походження: розглядати її і як «генетично успадковану здатність організму людини протистояти впливу негативних факторів, і як здатність, сформовану в процесі життєдіяльності».

Тому тепер така тенденція відображена у багатьох методиках, які використовують під час проведення профвідборів. Особливо поширення набули дослідження психологічних особливостей людини: темперамент, характер, здібності, знання, навички тощо (surl.li/xfhkzf).

Вважаємо, що ефективними засобами досягнення цього результату буде використання циклу тренінгових занять, де студенти в ігровій формі будуть створювати певні життєві ситуації, виконуватимуть завдання, застосовуватимуть інноваційні технології.

Резюмуючи, можна стверджувати, що важливим етапом у розвитку здатності людини протистояти стресу є студентський вік, який є періодом інтенсивного професійного становлення особистості. Погоджуємося з науковцями, які стверджують, що саме цей період життя сприяє сприятливому зародженню міжособистісних відносин, вибору професійного шляху та особистісного становлення.

Список літератури

1. Галецька, І. Психологія здоров'я: теорія і практика. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 338 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. Київ, Сімферополь : Універсум. 2013. 513 с.
3. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях: навч. посіб. К. : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
4. Корольчук В. М. Обґрунтування організаційної моделі дослідження стресостійкості особистості. Проблеми екстремальної та кризової психології. Харків : Право, 2010. С. 210–218.

5. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2007. 432 с.

6. Роман К. Д. Механізми формування стресостійкості особистості. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2004. Т. 6. вип. 7. С. 155– 162.

7. Харченко, А. О. Структурні особливості емоційної сфери учасників бойових дій з постстресовою психологічною дезадаптацією . Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. 2018. Вип. 58. С. 67–79.

8. Чернишук Г. М. Особливості дослідження первинної стресостійкості особистості. Проблеми емпіричних досліджень у психології. Київ : Гнозис, 2008. С. 92–98.

УДК 159.94+378.095-057.875

Кочубей А. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Крилова М. О.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,

спеціальності 075 «Психологія»

Національний університет водного господарства

та природокористування (м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У час непростих суспільно-політичних, економічних змін, військового стану в Україні прокрастинація є суттєвою проблемою у закладах вищої освіти (ЗВО), адже серед причин зниження академічної успішності займає одну з пріоритетних позицій. Наприклад, за даними Елліс і Кнауца, 80% - 95% студентів ЗВО іноді прокрастинують, 75% з них вважають себе «хронічними прокрастинаторами» і 50% студентів відкладають важливі справи систематично [1]. За дослідженнями В. Ковиліна, 46% - 95% студентів вважають себе завзятими прокрастинаторами [2, с. 26].

Тому вважаємо задекларовану тему актуальною і досліджуємо причини, наслідки і способи подолання прокрастинації.

Досліджували проблему прокрастинації студентів Я. Варварічева, А. Елліс, М. Коган, В. Кнауц, К. Лей, К. Оранж, П. Стіл, С. Шер і ін. Джейн Б. Бурка та Ленора М. Юен у книзі «Прокрастинація» (2018) пропонують погляд на проблему, яка зачіпає всіх: студентів та вчених, офіс-менеджерів та керівників, домогосподарок та продавців. В.Ковилін трактує прокрастинацію як «тенденцію відкладати виконання необхідних справ «на потім»; поведінковий патерн, за якого виконання головної для людини в певний період часу діяльності усвідомлено відкладається» [2, с. 24].

Можемо констатувати, що прокрастинація багатогранна, адже вона супроводжує навчання, трудову, соціальну і побутову діяльність. Прокрастинатори відкладають справи до крайнього терміну і втрачають час. Що, безсумнівно, має негативні наслідки. Через прокрастинацію виникає емоційний

дискомфорт, виникає сильне відчуття провини, тривоги, занепокоєння, що призводить до розчарування.

Одними з пояснень причини виникнення прокрастинації - занижена самооцінка, досвід минулих невдач, а це призводить до страху, комплексів та невпевненості у власних силах.

Слід відзначити, що для певної категорії студентів проблемою є ситуації, коли їх оцінюють, а вони хочуть уникнути напруги, що пов'язана з виконанням діяльності, яка їм неприємна, нецікава або просто дуже складна.

Мета роботи – дослідити причини прокрастинації серед студентів ЗВО.

Дослідження проводилося на базі Національного університету водного господарства та природокористування на кафедрі суспільних дисциплін. Загальну кількість респондентів - 66 студентів закладу 1–5 курсів навчання.

Психодіагностичний інструментарій складався із Особистісних тестів для дослідження прокрастинації та її чинників К. Л. Андерсена; Шкали стресу Перцева-Тейлора; Щоденників самоспостереження; Анкети «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник; опитувальники для діагностики прокрастинації К. Лея «Загальна шкала прокрастинації»; Шкали загальної прокрастинації К. Лей, Б. Такмана; Проективних малюнків «Я – відповідальний» та «Я з тих, хто відкладає усе на потім».

У більшості студентів, учасників дослідження, виявлено високий рівень прокрастинації (49,51%). Середній результат відзначили в самоорганізації (62,42%), перфекціонізмі (48,51%) і самоконтролі серед студентів. Низький результат виявили за показниками інтроверсії, рівня емоційної нестійкості (12,45%), відособленості, імпульсивності та практичності (36,58%). 46% студентів залежно від ситуації схильні до прокрастинації. 19% студентів мало виражено прокрастинацію.

Прикро резюмувати, що у 50% студентів є прокрастинаторами, вони розуміють негативні наслідки відкладання, їм складно виконувати необхідну діяльність. Закономірно, що виникає необхідність корекційної роботи щодо зниження прокрастинації студентів ЗВО: проведення роз'яснювальних бесід щодо прокрастинації зі студентами та науково-педагогічними працівниками; рекомендації студентам щодо боротьби з прокрастинацією (складання плану на день і неухильне його дотримання та ін.); проведення тренінгів, вебінарів і ін., спрямованих на навчання самоконтролю, самомотивації, відповідальності; підвищення самооцінки; позитивне ставлення до себе та ін.

Констатуємо, що прокрастинація є проблемою, яка спричиняє негайні наслідки, впливаючи на фізичне і ментальне здоров'я студента: зниження самооцінки, втрата віри в себе, відчуття провини, втома, депресія, проблеми з фізичним здоров'ям і т.д.

Список літератури

1. Steel P. Arousal, avoidant and decisional procrastinators: Do they exist? *Personality and Individual Differences*. 2010. № 48. P. 926–934.
2. Ковилін В.С. Теоретичні основи вивчення феномену прокрастинації. Особистість у світі, що змінюється: здоров'я, адаптація, розвиток: електронний науковий журнал. 2013. № 2. С. 22-41.

УДК 159.922.8:316.6-058.12

Комарніцька Л. М.

к. філ. н., доцент кафедри професійної та спеціальної освіти,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНА УСТАНОВКА У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

У процесі дорослішання особистість переймає норми та цінності свого найближчого оточення, що сприяє її формуванню як члена певної соціальної спільноти. Проте цей процес є складним і суперечливим: з одного боку, особистість усвідомлює своє місце серед інших людей і формує толерантне ставлення до свого оточення, а з іншого – вона починає розуміти власну унікальність та неповторність. У такій ситуації основний виклик полягає в тому, щоб знайти баланс між ступенем толерантності та збереженням індивідуальності в кожному конкретному випадку.

У сучасному суспільстві поряд із явищем толерантності існує також явище інтолерантності, яке з часом набуває все більшого поширення. Інтолерантність ґрунтується на переконанні, що твоя група, твоя система поглядів, твій спосіб життя стоять вище за інші [3, с. 162]. Інтолерантність у кризових ситуаціях виступає однією з найбільш деструктивних соціальних установок, яка має значний вплив на функціонування суспільства, соціальні відносини та індивідуальну поведінку. Вона може проявлятися в нетерпимості до різних груп людей, відторгненні ідей чи позицій, що відрізняються від власних, і нерідко посилюється в умовах стресу, конфлікту чи небезпеки.

Причини виникнення інтолерантності полягають у тому, що підсвідомо, завдяки інстинкту самозбереження, кожен розподіляє оточуючих людей на «своїх» і «чужих», саме тому людина лояльна до своїх близьких і підозріла до чужих. Це природно і необхідно для виживання людини в оточуючому світі. Крім того, інтолерантність старшокласників виникає з переконань юнаків у тому, що їхня система цінностей, інтересів та спосіб життя є кращими та єдино правильними по відношенню до способу життя інших.

Взагалі, слід розмежовувати стійку особистісну та ситуативну інтолерантність. У старшокласників прояв інтолерантності може бути обумовлений жорстокістю, озлобленістю на оточуючих, початковою установкою вирішувати будь-які конфлікти силою, схильністю випліскувати гнів на оточуючих. Проте, за інтолерантністю може стояти емоційний відгук на ситуацію, що вимагає відстоювання життєво важливих прав. Здатність бути сильним, взяти владу і відповідальність за те, що відбувається в свої руки також важливе, як і вміння терпимо ставитися до іншої людини. Інтолерантність до певної міри необхідна для вибору власних орієнтирів, розвитку самостійності та вміння постояти за себе, для того, щоб сприймати відмінність, унікальність від оточуючих, особливо в підлітковому та юнацькому віці [3, с. 167].

Особливості інтолерантності в кризових ситуаціях: загострення упереджень і стереотипів (у часи кризи люди схильні шукати «винних» у своїх проблемах, що

може посилювати негативні стереотипи щодо певних соціальних, етнічних чи професійних груп); емоційна напруженість (страх і невпевненість у майбутньому сприяють посиленню негативних емоцій, які можуть спрямовуватися на окремі особи чи групи, що сприймаються як загроза); соціальна ізоляція (інтолерантність може ускладнювати процеси комунікації, співпраці та взаємодопомоги в умовах кризи, що негативно впливає на загальне вирішення проблем); поширення дезінформації (у кризових ситуаціях інтолерантність часто підживлюється чутками, неправдивою інформацією та маніпуляціями, що посилюють конфліктність і роз'єднаність); масова паніка (інтолерантність може сприяти розгортанню панічних настроїв, де люди діють необдуманно, керуючись лише емоціями, а не раціональними міркуваннями).

Беручи до уваги соціальний аспект взаємовідносин старшокласників, виділяють такі ситуації прояву інтолерантності: 1) ситуації зіткнення інтересів, неможливість враховувати як власні потреби, так і потреби співбесідника; 2) необхідність захищатися, відстоювати свої права; 3) негативний життєвий досвід спілкування з представниками певної групи [1, с. 175]. В контексті міжособистісного спілкування юнаків феномен інтолерантності може бути представлений як соціальна установка, що включає «на емоційному рівні негативне ставлення до співрозмовника, на поведінковому – нетерпимість, на когнітивному – наявність когнітивної складової керівництва соціальними нормами спілкування і поваги партнера» [2, с. 38].

Якщо говорити про загальні положення, то основними формами прояву інтолерантності є: образи, насмішки, вирази зневаги; негативні стереотипи, упередження, забобони, засновані на негативних характеристиках; етноцентризм (оцінка оточуючих через призму цінностей свого етносу, які розглядаються як еталонні для всіх інших людей і культур); дискримінація за статтю та іншими відмінностями (позбавлення соціальних благ, ізоляція в суспільстві, позбавлення або обмеження прав людини) [2, с. 183-184].

Як висновок, варто наголосити, що подолання інтолерантності є критичним фактором у забезпеченні гармонійного функціонування суспільства, розвитку міжособистісних і міжгрупових відносин, а також у сприянні соціальній стабільності. У світі, де розмаїття культур, переконань і способів життя постійно зростає, толерантність виступає основою для подолання конфліктів, розвитку співпраці та взаєморозуміння.

Список літератури

1. Александрова О. С. Сутність толерантності в сучасному суспільстві // Гілея: науковий вісник. 2010. Вип. 42 (12). С. 170-177.

2. Грива О. А. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища: монографія. Київ: ПАРАПАН, 2005. 228 с.

3. Матієнко О. С., Дакалюк О.О. Смысловое навантаження понять «толерантність» та «інтолерантність» // Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні та історичні науки. 2012. Вип. 103. С. 162-168.

УДК 159.947:34

Петрушенко В. В.

доктор філософії з психології, викладач кафедри соціальної психології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПРАВНИКІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ КАР'ЄРИ

Професійна свідомість правника значною мірою формується в процесі розвитку здібностей та залежить від наявності специфічних якостей, що сприяють успішному виконанню професійних обов'язків. Професіоналізм правника значною мірою визначається рівнем розвитку якостей, які впливають на ефективність діяльності. До таких якостей ми відносимо структурні складові мотиваційно-ціннісного, соціально-комунікативного компонентів [1].

Але не менш значущими в процесі становлення професійної свідомості правника на різних етапах кар'єри є вольові та психічні властивості особистості, такі як увага та пам'ять.

Когнітивна структура професійної свідомості являє собою складну, багатофункціональну систему, яка включає особистісні та професійні компоненти. Вони відображають специфіку процесу професіоналізації фахівців і виступають як один з критеріїв його успішності.

Професійна свідомість правника на різних етапах кар'єрного шляху розглядається як ключова категорія, яка відображає сутність процесів професійного розвитку фахівця. Це особистісний феномен, який об'єднує в собі ціннісні аспекти професійної діяльності, мотиви, цілі діяльності, обсяг вузькоспеціальних юридичних знань, алгоритми фахових дій, а також сприйняття себе як представника правничої професії [3].

Успіх та кар'єрне просування правника значною мірою залежить від його здатності ефективно застосовувати пізнавальні процеси, такі як увага та пам'ять. Ці процеси є фундаментальними для професійної діяльності у сфері права, оскільки визначають здатність до обробки великого обсягу інформації, аналізу складних правових питань та прийняття обґрунтованих рішень.

Увага відіграє ключову роль у професії правника. Вона забезпечує можливість концентруватися на важливих аспектах справи, виявляти значущі деталі та уникати відволікань. Пам'ять є ще одним критично важливим пізнавальним процесом у кар'єрі правника. Вона забезпечує збереження та відтворення необхідної інформації, що є основою для аргументації та прийняття рішень.

Пізнавальні процеси уваги та пам'яті є фундаментальними для успішної кар'єри правника. Вони забезпечують здатність до ефективного аналізу, збереження та відтворення інформації, що є необхідними для прийняття обґрунтованих рішень та ефективною правовою діяльністю. Розвиток та вдосконалення цих пізнавальних процесів сприяє професійному зростанню та успіху у сфері права [4].

Судячи з результатів нашого емпіричного дослідження ми можемо зазначити, що рівень показників оперативної пам'яті в даних групах знаходиться на середньому рівні.

Таким чином, когнітивно-довільний компонент в структурі професійної свідомості правників на різних етапах кар’єри складається з локалізації відповідальності за власні вчинки, дії та їхні наслідки та особливостей концентрації уваги, показників короткочасної та оперативної пам’яті.

Вже на кар’єрному етапі адаптації (зі стажем до 5 років) можна констатувати у правників сформовану інтернальність у сфері досягнень. Що дозволяє говорити про розвинену здатність пов’язувати результати своєї професійної діяльності з багажем знань, успіхами або помилками.

На всіх етапах кар’єрного зростання правники демонструють високі показники загальної інтернальності. Цей факт дозволяє констатувати, що їхня персональна відповідальність є високою та може розглядатися як важлива характеристика професійної свідомості [2].

Рівні розвитку короткочасної та оперативної пам’яті на кар’єрному етапі навчання знаходяться на високому рівні, а пам’ять є максимально ефективною. Але на інших етапах кар’єрного розвитку вони знаходяться на середньому рівні. Щодо концентрації уваги, у магістрів права фіксується висока швидкість виконання завдання та велика кількість помилок, що є маркером низького рівня концентрації уваги в даній групі. На інших етапах кар’єрного розвитку цей стан вирівнюється і концентрація уваги відповідає показникам норми.

Список літератури

1. Бахновська І.П., Лалуєва А.О. Правосвідомість юриста: шляхи формування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. №1. С. 21-23.
2. Куренда Л. Дослідження сутності професійної правосвідомості юриста. *Історико-правовий часопис*. 2014. 1(3). С. 26-29.
3. Муж В. В. Правосвідомість: теоретичні аспекти поняття [Електронний ресурс]. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*. Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>
4. Черновський, О. К. Професійна компетентність юриста. *Право і суспільство*. 2017. Вип. 6. С.35–40.

УДК 159.922.8

Проць А. Р.

аспірант 2 курсу спеціальність 053 «Психологія»
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юнацький вік є важливим етапом у становленні особистості, коли людина активно шукає своє місце у світі. Саме в цей період відбувається формування життєвого шляху, який тісно пов’язаний із розвитком Я-концепції — системи уявлень про себе, свої можливості, цінності та цілі.

Життєвий шлях у юнацькому віці передбачає пошук життєвих орієнтирів. Юнаки починають задумуватися над тим, яким хочуть бачити своє майбутнє. Вони аналізують можливості, оцінюють перспективи, вибирають пріоритети.

Юнаки та дівчата визначають свої професійні цілі. Цей період є ключовим для вибору майбутньої професії, яка часто асоціюється з самореалізацією та місцем у суспільстві. Вони проявляють соціальну активність. Юнаки прагнуть утвердитися у суспільстві, бути прийнятими у різних соціальних групах, здобути визнання та вплив. В цей період формуються моральні цінності. Важливим аспектом стає вибір життєвих принципів, норм поведінки та ставлення до світу, що визначає напрям розвитку особистості. Працюють над створення міжособистісних стосунків. Дружба, перше кохання та взаємини з однолітками відіграють важливу роль у розвитку комунікативних і соціальних навичок.

Я-концепція, як акцентують психологи [2,3], є основою для прийняття рішень та визначення життєвих цілей. У юнацькому віці вона зазнає суттєвих змін під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, а саме: 1) пізнання себе. Юнаки та дівчата активно досліджують свої сильні та слабкі сторони, формують уявлення про власні здібності, таланти та межі; 2) ідеальне та реальне Я. Уявлення про те, ким особистість хоче стати (ідеальне Я), часто співвідноситься з реальними можливостями, що може стимулювати до самовдосконалення або викликати внутрішні конфлікти; 3) самооцінка, здатність адекватно оцінювати себе є ключовою для успіху у виборі життєвого шляху. Занижена чи завищена самооцінка може призводити до невпевненості або надмірних очікувань; 4) вплив соціального середовища, зокрема, родина, друзі, школа та культура значно впливають на формування Я-концепції. Позитивний вплив може надихати на досягнення, тоді як критика або соціальний тиск можуть спричинити невпевненість; 5) емоційний компонент, де переживання успіхів чи невдач на цьому етапі залишають глибокий слід і можуть впливати на подальші життєві рішення.

Науковці [1, 2, 3] стверджують про взаємозв'язок життєвого шляху та Я-концепції. Бо позитивна Я-концепція допомагає визначити реалістичні та амбітні цілі, тоді як негативна може обмежити вибір і знизити рівень мотивації. Тобто молода людина вчиться формувати цілі в житті. Уявлення про себе впливає на готовність брати відповідальність за вибір, що визначає життєвий шлях, приймає рішення. А успіхи в спілкуванні та соціальній діяльності допомагають розвивати впевненість і зміцнюють позитивну Я-концепцію.

Але в юнацькому віці присутні відповідні проблеми та виклики: 1) криза ідентичності, коли юнаки та дівчата шукають відповіді на запитання "Хто я?", яке може викликати внутрішній конфлікт і сумніви; 2) ризик втрати орієнтирів, бо без чітких цілей і підтримки з боку дорослих юнаки можуть зіткнутися з розгубленістю; 3) залежність від зовнішньої оцінки, де надмірна увага до думки інших може стати перешкодою для формування незалежної Я-концепції.

Отже, у юнацькому віці формування життєвого шляху та Я-концепції є взаємозалежними процесами, які визначають подальший розвиток особистості та її здатність до самореалізації.

Список літератури

1. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Життєвий проект особистості : від теорії до практики : практико-орієнтований посібник. К. : Освіта України, 2007. – 212 с.

2. Панок В. Г., Рудь Г. В. Психологія життєвого шляху особистості : монографія. К. : Ніка-Центр, 2006. — 280 с.

3. Титаренко Т.М. Життєвий шлях особистості в постмодерністському дискурсі. Психологія особистості. - 2010. - № 1. - С. 11.

УДК 159.947.23:159.923.2

Сторонський Р. І.

аспірант 2 курсу спеціальність 053 «Психологія»

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Відповідальність є багатокомпонентним, інтегральним утворенням особистості, яке виступає однією з центральних особистісних характеристик, що визначає стиль життя, дає можливість особистості оптимально розв'язувати суперечності й складності життя. Структуру відповідальності можна представити як єдність когнітивного, емоційного, мотиваційного та конативного компонентів та яка може виявлятися на різних рівнях – ситуативному, рівні стійкої особистісної якості, а в найбільш розвиненому вигляді виступати основою організації життєдіяльності й побудови життєвого шляху особистості.

 Відповідальність			
Когнітивний	Мотиваційний	Емоційний	Конативний
усвідомлений обов'язок, уявлення про себе як причину власних вчинків, сукупність усвідомлення моральних принципів, норм, самоусвідомлення, передбачення наслідків своїх дій	суспільні цілі та цінності як особисто значущі, що виступають спонукою вчинкової дії, моральні цінності (добро, справедливість, толерантність, щирість, сумлінність, принциповість) гуманістична совість	позитивне ставлення до моральних норм, набуття ними статусу обов'язку, емпатія, чуйність та чутливість, почуття провини, сорому через невиконання норм, довіра до особистості	прийняття відповідальних рішень, автономна регуляція суб'єктом своєї поведінки на основі власного морального вибору, дотримання прав і обов'язків; кооперація, соціальна активність

Рис. 1. Модель відповідальності особистості

Стрижнем відповідальності виступають моральні цінності особистості, які інтегрують засвоєні моральні норми та емоційне ставлення до них і стають спонукуючою вчинковою дією суб'єкта. Відповідальна особистість не тільки усвідомлює вирішальне значення моральних цінностей, але й активно утверджує їх у повсякденному житті, у ставленні до інших людей, до себе самої, виявляючи такі моральні риси, як доброта, справедливість, толерантність, щирість, сумлінність, повага до іншої людини, почуття власної гідності, принциповість. Виходячи з цих цінностей та усвідомлення власних можливостей, особистість обирає цілі життєдіяльності, формує наміри і способи досягнення цілей [3].

Аналізуючи наукові праці І. Д. Беха [1], слід зазначити, що відповідальність – це усвідомлений суспільно значущий обов'язок і моральний принцип особистості. Людина визнає свою активну причетність до соціального і природного світу, що формує її як активного учасника суспільних подій.

А відповідальна особистість відкрита до соціальних потреб, людських цінностей і моральних пріоритетів. М.В.Савчин [2] здійснює процесуальний підхід. Формування відповідальної поведінки охоплює чотири етапи: 1) ініціювання поведінки; 2) вибір конкретного вчинку; 3) реалізація наміру діяти відповідально; 4) переосмислення вчинку після його реалізації. Ці етапи залежать від соціально-психологічних механізмів і умов.

Відповідальність, своєю чергою, виступає ціннісною основою професійних якостей особистості, що дозволяє розглядати її як інтегральну, системотворну.

Водночас, суспільна практика і наукові дослідження свідчать, що далеко не завжди професійні якості особистості поєднуються з достатньою мірою відповідальності.

Розвиток відповідальності має значення як для особистісного, так і для суспільного прогресу. Вона виступає важливою складовою самореалізації, соціальної адаптації та громадської активності. Дослідження психологічних аспектів відповідальності, зокрема її зв'язку з локусом контролю, та впровадження ефективних програм розвитку цієї якості є важливими напрямками сучасної психологічної науки.

Список літератури

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ-Чернівці : Букрек, 2018. 296 с.
2. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2021. 400 с.
3. Ткач Т. В. Практичний досвід як чинник розвитку відповідальності у студентів. Актуальні проблеми психології. 2019. Том 7, Вип. 47. С. 193-201.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА В XXI СТОЛІТТІ

Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
(частина 1)

м. Рівне,
23 січня 2025 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.

Художній редактор: Михайленко К. В.

Коректор: Остаповець Н. М.

Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Надруковано у ПП “Астрая”

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4

Наклад 100 шт. Замовлення 2132-31

Підписано до друку 23.01.2025 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Calibri Light.

Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 4,1

Видавництво ПП “Астрая”

36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП “Астрая”

36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4

Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР

14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

